

Doprinos izvannastavnih aktivnosti u razvoju kreativnosti učenika osnovnih škola

Sokol, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:236168>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Nikolina Sokol

**Doprinos izvannastavnih aktivnosti u razvoju
kreativnosti učenika osnovnih škola**

Diplomski rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Doprinos izvannastavnih aktivnosti u razvoju kreativnosti učenika osnovnih škola

Diplomski rad

Student/ica:
Nikolina Sokol

Mentor/ica:
Izv. prof. dr. sc. Daliborka Luketić

Zadar, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Nikolina Sokol**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Doprinos izvannastavnih aktivnosti u razvoju kreativnosti učenika osnovnih škola** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. rujna 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijsko-konceptualne postavke kreativnosti	2
2.1. Povijesni pregled razumijevanja koncepta kreativnosti	2
2.2. Suvremeni pristupi kreativnosti.....	7
2.3. Razmatranje kreativnosti u odgojno-obrazovnom kontekstu	10
2.4. Aspekti i primjereno okruženje za razvoj i poticanje kreativnosti	11
2.5. Uloga nastavnika u poticanju kreativnosti	12
2.6. Modeli poticanja kreativnosti u nastavi	14
2.7. Oblici rada i metode koji potiču kreativnost u nastavi	16
3. Uloga izvannastavnih aktivnosti u razvoju i poticanju elemenata kreativnosti	19
3.1. Određenje izvannastavnih aktivnosti	19
3.2. Planiranje izvannastavnih aktivnosti	20
3.3. Načini i metode realizacije izvannastavnih aktivnosti	22
3.4. Uloga nastavnika u planiranju, organiziranju i realiziranju izvannastavnih aktivnosti	24
4. Prikaz rezultata dosadašnjih istraživanja o doprinosu izvannastavnih aktivnosti u razvoju kreativnosti.....	26
5. Metodologija rada.....	28
5.1. Predmet istraživanja	28
5.2. Cilj istraživanja	28
5.3. Zadaci istraživanja	29
5.4. Metoda istraživanja.....	29
5.5. Postupak i tijek istraživanja	29
6. Analiza i interpretacija rezultata istraživanja	30
6.1. Ponuda planiranih izvannastavnih aktivnosti prema odgojno-obrazovnom području	30

6.2. Zastupljenost elemenata kreativnosti na razini planiranih izvannastavnih aktivnosti	33
6.3. Poredak izvannastavnih aktivnosti s obzirom na uključenost elemenata kreativnosti.....	35
6.4. Odnos implicitnih i eksplicitnih elemenata u izvannastavnim aktivnostima jezično-komunikacijskog područja i umjetničkog područja	37
7. Osvrt i preporuka za buduća istraživanja	40
8. Zaključak	41
9. Literatura	42
10. Popis tablica i slika	45
11. Prilozi.....	46
12. Sažetak	60
13. Summary	61

1. Uvod

Kreativnost predstavlja složen i kompleksan pojam te se upravo radi toga ne može definirati što točno ona jest, a što nije. Ideja kreativnosti danas podrazumijeva razmišljanje „izvan okvira“, pokušaj prevladavanja granica mišljenja, djelovanja i stvaralaštva. Očituje se u stvaranju novih ideja i njihovom razvijanju, ali i u izdizanju iznad konvencionalnog načina razmišljanja, poboljšanju i stvaranju originalnih ideja. Kao osobina i proces, ima veliku važnost u odgoju i obrazovanju djeteta. Mnogi čimbenici u odgojno-obrazovnom kontekstu utječu na primjenu kreativnosti u odgojno-obrazovnim procesima pa se, između ostalog, ističe stvaranje pogodnog školskog ozračja te uloga nastavnika koji trebaju prepoznati i njegovati kreativne elemente. Škola koja potiče kreativnost sa sobom uvjetuje kreativne oblike i metode rada. S druge strane, implementiranje kreativnih oblika i metoda rada u odgojno-obrazovni proces nije jednostavan zadatak. Stoga, jedan od načina implementacije kreativnosti u odgojno-obrazovni kontekst se pokušava provoditi kroz planiranje, organiziranje i realizaciju izvannastavnih aktivnosti. U skladu sa svojim težnjama i namjenama učenici se uključuju u aktivnosti. Nastavnici imaju veću slobodu odabira oblika i metoda rada što im olakšava proces implementacije kreativnosti u odgojno-obrazovnom radu.

Ovaj rad strukturiran je i osmišljen kao teorijsko-empirijski rad kojim će se iznijeti teorijski pregled ove tematike, relevantna empirijska istraživanja sa svojim rezultatima provedena na ovu temu te analiza pedagoške dokumentacije i rezultati istraživanja. Stoga, cilj ovog *desk*-istraživanja je ispitati zastupljenost elemenata i odrednica kreativnosti u osnovnoškolskim izvannastavnim aktivnostima te moguća rješenja i postupke kojima bi se pojavnost kreativnosti u ovim aktivnostima mogla povećati. U ovom radu želi se problematizirati i naglasiti važnost procesa kreativnosti u kontekstu odgojno-obrazovnog rada izvannastavnih aktivnosti. Osim toga, žele se ispitati elementi koji potiču razvoj i primjenu kreativnosti u odgojno-obrazovnom procesu. Provedenom analizom pedagoške dokumentacije utvrdit će se sličnosti i razlike osnovnoškolskih izvannastavnih aktivnosti na području Doline Neretve prema kriteriju uključenosti elemenata koji upućuju na mjesto i ulogu kreativnosti u planiranju izvannastavnih aktivnosti te će se cjelokupan rad, zajedno s teorijskim pregledom, povezati u jednu smislenu cjelinu. Ovim radom žele se istaknuti pedagoška uporišta te se naglašava različitost načina na koje se kreativnost može implementirati u odgojno-obrazovni proces.

2. Teorijsko-konceptualne postavke kreativnosti

2.1. Povijesni pregled razumijevanja koncepta kreativnosti

S obzirom na složenost i kompleksnost koncepta kreativnosti (lat. *creare* – stvoriti) ponuđene su brojne definicije koje tumače kreativnost, njezinu prirodu i pojavnost. Prema *Hrvatskoj enciklopediji*, kreativnost se tumači kao „sposobnost stvaranja jedinstvenoga i novog rješenja, ideja, proizvoda i slično“ (URL 1). Prema Cropley, u odgojno-obrazovnom kontekstu se kreativnost promatra kao posebni pristup učenju koji uključuje kreativno poučavanje i kreativne strategije učenja. Ove strategije olakšavaju proces učenja te istovremeno predstavljaju rezultat odgovarajućeg poučavanja i učenja, a poučavanje i učenje usmjereno na kreativnost pokazalo se vrlo učinkovito u odgoju i obrazovanju (Cropley, 2011). Sposobnost pojedinca da stvara nešto novo dovela je do dinamičnog razvoja čovječanstva te sustavnijeg društva kakvo danas poznajemo. Ipak, vrijeme pojave prvih elemenata kreativnosti i pristupa istraživanja kreativnosti teško je odgonetnuti. Pristupi tumačenja kreativnosti zajedno su postojali, ali su se s prolaskom vremena i mijenjali.

Prvi opisi kreativnosti često su bili tajanstveni i bajkoviti pa se razvija pristup poznatiji kao *mistični pristup* kreativnosti. Sternberg i Lubart (1999) navode da je proučavanje kreativnosti uvijek bilo povezano s mističnim vjerovanjima. Prvi opisi kreativnosti bili su ispunjeni mističnošću. Najraniji izvještaji o kreativnosti temeljili su se na božanskim izumima. Kreativna osoba promatrala se kao prazna posuda koju bi božansko biće ispunilo nadahnućem. Pojedinaac bi tada predstavio nadahnute ideje. Prema Albert i Runco (1999) mnogo prije nego što se kršćanski pogled na kreativnost počeo pojavljivati, pokušalo se definirati koncept kreativnosti. Pretkršćansko razumijevanje i shvaćanje odnosi se na koncept genija koji se izvorno povezivao s mističnim moćima zaštite i sreće. Kada su Grci stavili naglasak na Daimona (duha čuvara), ideja o geniju postala je svakodnevna i postupno se povezivala sa sposobnostima pojedinca. Kreativnost je dobila društvenu vrijednost, a povezivala se s ludilom i „podivljalim“ nadahnućem. U prvom stoljeću riječ *creare* značila je izazivanje ili utjecaj prirodnih sila. Osim toga, označavala je dio prirodnog svijeta stvaranja, poput rođenja djeteta ili rasta biljaka. Riječi poput *stvoriti*, *kreacija* i *kreativno* postajale su sve popularnije tijekom idućih stoljeća (D’Inverno i Still, 2016). Mit da je kreativnost Božji dar pa kasnije i djelo kreativnog

genija ima dugu povijest u pokušaju razumijevanja koncepta kreativnosti. Iako se vjerovalo da je kreativnost rezervirana samo za posebne ljude, postupno je postala dostupna svima što je dovelo do dualizma u razumijevanju jer se činilo da je istovremeno svima dostupna, a opet odsutna.

Nadalje, razvija se pristup orijentiran na praksu - *pragmatički pristup*. Predstavnicima ovog pristupa nisu se mnogo orijentirali na znanstveni pristup istraživanju kreativnosti, već su fokus istraživanja usmjerili na razvijanje načina i tehnika za poticanje kreativnosti. Samim time ostvarili su veliki doprinos za područje pedagogije tako što su popularizirali ideju kreativnosti i njezino poticanje u odgojno-obrazovnom radu (Arar i Rački, 2003). Tijekom renesanse biblijski smisao Božjeg stvaranja, izmišljanja svijeta ni iz čega osim ideja, uzet je kao ekvivalentan umjetničkim idejama, a usporedba je bila uobičajena u raspravama o umjetnosti i poeziji u Italiji u 15. i 16. stoljeću te u kasnijim raspravama o *kreativnom geniju*. Ova analogija s Bogom odnosila se na *visoku umjetnost* i dovela je do kontrasta s *niskom umjetnošću* koja se oslanja samo na vještinu, a ne na ideje (D'Inverno i Still, 2016). Nakon što su se psihološka istraživanja počela baviti definicijom *kreativnog genija*, teorijski koncepti koji su uslijedili bili su povezani s kreativnošću. Kreativnost se promatrala kao proces zatvoren unutar uma pojedinca koji „prima” ulazne podatke od svijeta izvana te se i dalje promatrala kao misterij.

Pod utjecajem psihoanalize koja se razvija tijekom 20. stoljeća, razvio se *psihodinamski pristup* kreativnosti koji koncept kreativnosti objašnjava putem pojmova nesvjesnog i svjesnog. Psihodinamski pristup kreativnosti „naglašava da kreativnost nastaje kao posljedica tenzija između svjesne realnosti i nesvjesnih nagona pa je Freud smatrao da pjesnici i pisci stvaraju kreativne produkte kako bi izrazili svoje nesvjesne želje na socijalno prihvatljive načine, a nesvjesne želje mogu uključivati želje za moći, bogatstvom, slavom, priznanjem ili ljubavlju“ (Arar i Rački, 2013: 4). Prema D'Inverno i Still (2016) kreativnost se promatrala kao sublimacija, jedna od generalno pozitivnih obrambenih mehanizama. Sve do otprilike 1920-ih riječ *kreativnost* rijetko se koristila, ali kada se pojavila nije se promatrala kao psihološka kategorija, već kao promjena u kulturi ili pojedincu. S druge strane, riječ *kreativno* bila je uobičajena tijekom ranog 20. stoljeća. *Kreativna imaginacija* postoji još od 18. stoljeća, a koristila se kao naziv za proces mišljenja koji je temelj kreativne aktivnosti, a posebno su ga proučavali razvojni psiholozi zainteresirani za sposobnost djece da razmišljaju i djeluju maštovito.

Nakon 1950. godine, razumijevanje koncepta kreativnosti bilo je raznovrsno. Dolazi do razvoja *psihometrijskog pristupa* „čiji su glavni zagovornici bili J. P. Guilford i E. P.

Torrance“ (Kunac, 2015: 427). Ipak, „sustavnije istraživanje kreativnosti bilo je potaknuto predavanjem Joy Paula Guilforda, na Pennsylvania State Collegeu, 5. rujna 1950., pod naslovom *Creativity*” (Arar i Rački, 2003: 3). Istaknuo je prirodu kreativnosti kao istraživačke teme te nedostatak istraženosti ove tematike. Samim time što je dao svoju perspektivu na promatranje koncepta kreativnosti, odvojio ju je od drugih čimbenika poput inteligencije, ludila i slično. D’Inverno i Still (2016) navode da je kreativnost predstavljena kao moć koja će objasniti dijela *kreativnog genija*, Einsteina i Picassa, kao i svjetovnije izume u industriji i ratu, te maštovite produkcije djece i odraslih. Predloženo je tumačenje koje tvrdi da kreativna osoba ima nove ideje, a kreativnost se odnosi na sposobnosti koje su najkarakterističnije za kreativne ljude. Započela su psihometrijska mjerenja kreativnosti te se naglasak postavio na divergentno mišljenje. Lowenfeld (1987) ističe da je kreativnost divergentnom produkcija. Kreativne vještine iznimno su važne u odgojno-obrazovnom sustavu zato što naglašavaju divergentno razmišljanje te brojnost mogućih rješenja problema ili ishoda u umjetnosti. Prilikom konvergentnog razmišljanja od osobe se traži jedan točan odgovor te su konvergentni zadaci poput zadataka u klasičnim testovima inteligencije. S druge strane, divergentno razmišljanje zahtjeva nove, originalne odgovore na pitanje ili rješenja problema. U Guilfordovu modelu kreativnost se promatra kao proces, vještina koju je moguće naučiti, usavršiti ili poboljšati. U okviru toga, Lowenfeld (1987) predlaže kriterije prema kojima se kreativnost može prepoznati u odgojno-obrazovnom radu, a neke od njih su: osjetljivost na probleme koja se može prepoznati u vještinama uočavanja jedinstvenih osobina po kojima se pojedinci odvajaju jedni od drugih, sposobnost očuvanja stanja receptivnosti što se prepoznaje u povratnim informacijama na ideje koje nam dolaze iz vanjskog svijeta, mogućnost brze prilagodbe na vanjske situacije te originalnost koja se ujedno i promatra kao najdragocjeniji element kreativnosti. Nadalje, vještina preoblikovanja koja se ujedno odnosi na mogućnost drugačije upotrebe predmeta i drugačijeg ponašanja, sposobnost apstrakcije i analize, vještina povezivanja dijelova koji će dati novu cjelinu ili poredak te koherentna organizacija vlastitih misli (Guilford i Lowenfeld, 1987).

Guilfordov rad „bio je poticaj Torranceu koji je razvio vlastiti test kreativnosti (Torrance Tests of Creative Thinking) koji se danas najčešće koristi u istraživanju kreativnosti“ (Kunac, 2015: 427). U jednom od posljednjih članaka koje je objavio Guilford (1983) je predložio da, iako je velik dio rada na povećanju kreativnosti bio usredotočen na različite divergentne proizvodne vještine, postoji jak argument u prilog fokusiranja na različite vještine povezane s transformacijama.

Psihometrijski pristup, za razliku od *kognitivnog pristupa*, nudi teorijska uporišta koja nisu toliko usmjerena na divergentno mišljenje. Neusmjerena pažnja aktiviranjem širokog područja sjećanja tako da se čini da je sve na neki način povezano sa svim ostalim može pogodovati divergentnom mišljenju koje kasnije rezultira stvaranjem ideja. S druge strane, usmjerena pažnja aktiviranjem uskog područja sjećanja i tretiranjem stavki u sjećanju kao odvojenih dijelova na kojima se može lako djelovati može pogodovati konvergentnom mišljenju koja karakterizira elaboraciju (Gabora, 2013). Kognitivni pristup „ističe povezivanje pojmova inteligencije i kreativnosti, no ni to ne umanjuje kompleksnost pojma kreativnosti i međuovisnost tog pojma s drugim aspektima“ (Kunac, 2015: 427). Ipak, inteligencija i kreativnost imaju veći broj dodirnih točaka, ali se njihovo značenje razlikuje.

Tijekom 20. stoljeća dolazi do razvoja teorijskih pristupa kreativnosti koji se fokusiraju na širi društveni kontekst, a jedan od njih je *socijalno-psihološki pristup* koji „promatra utjecaj društva i okoline, motivacije i osobina ličnosti na kreativnost, a Amabile je jedna od najutjecajnijih zagovornica ovoga pristupa i razvila je *komponencijalnu teoriju kreativnosti* (Kunac, 2015: 427). U komponencijalnoj teoriji utjecaji na kreativnost uključuju tri komponente koje se nalaze „unutar” pojedinca i jedna komponenta koja se nalazi „izvan” pojedinca:

- vještine relevantne za područje (stručnost u relevantnom području i slično),
- vještine relevantne za kreativnost (kognitivni procesi i procesi osobnosti koji vode novom razmišljanju),
- motivacija za zadatak (posebno intrinzična motivacija za uključivanje u aktivnost iz interesa, užitka ili osobnog osjećaja izazova),
- društveno okruženje (komponenta izvan pojedinca, uključuje poticaje iz okoline).

Teorijom je pokazano da kreativnost zahtijeva kombinaciju svih komponenti. Kreativnost bi trebala biti najviša kada intrinzično motivirana osoba s visokom razinom stručnosti i visokom vještinom kreativnog razmišljanja radi u okruženju koje ima visoku razinu poticaja za razvoj kreativnosti (Amabile, 2012). Iz *socijalno-psihološkog pristupa* „razvile su se psihoekonomska teorija Rubensona i Runca, investicijska, tj. konfluentna teorija Sternberga i Lubarta te sistemski pristup Csikszentmihalyija“ (Kunac, 2015: 428). Ipak, Sternberg i Lubart (1999) ističu da su kognitivni i socijalno-psihološki pristup pružili vrijedne uvide u kreativnost. Kognitivni pristup kreativnosti umanjuje važnost osobnosti pojedinca i društvenog sustava, a socijalno-psihološki pristup nije pružio

teorijska uporišta o mentalnim reprezentacijama i procesima koji leže u pozadini kreativnosti.

Sternberg i Lubart (1999) predstavili su *konfluentnu ili integrativnu teoriju* kako bi objasnili zašto su neki pojedinci kreativniji od drugih. Ističe da su kreativni ljudi voljni i spremni „kupiti nisko i prodati visoko” u carstvu ideja. „Kupiti nisko” značilo bi usvojiti ideje koje su nepoznate, neistražene i izvan upotrebe, no imaju visok potencijal. Kada su na samom početku ove ideje iznesene predstavljale su otpor. Međutim, unatoč otpornosti ove ideje dolaze do realizacije i stvaraju zaradu, a njihovi nositelji „prelaze” na novu ideju. Kao važne komponente koje utječu na kreativnost ističu se inteligencija, znanje, stilovi mišljenja, ličnost, motivacija i okolina. Inteligencija se promatra kroz njezina tri aspekta, a to su praktična inteligencija, analitička inteligencija i kreativna inteligencija. Potpuni razvoj inteligencije pojedinac može ostvariti ako ima razvijena sva tri aspekta inteligencije. Ovaj pristup s jedne strane naglašava unutarnje čimbenike pojedinca i vrijednost ideje, a s druge strane interakciju pojedinca sa kontekstom u kojem se nalazi.

Sistematski pristup Csikszentmihalyija (1988, navedeno u Arar i Rački, 2003) predlaže drugačiji komponentni model u razvoju kreativnosti. Ovaj sustavni pristup kreativnosti naglašava međusobno ispreplitanje polja, domene i pojedinca. Uloga pojedinca podrazumijeva preuzimanje informacija i njihovo preoblikovanje. Polje čine ljudi koji utječu na domenu te odabiru i određuju vrijednost određene ideje. Uloga domene je prenošenje kreativnih ideja, a podrazumijeva kulturalno određen sustav simbola. Međusobnim djelovanjem zajedno stvaraju koncept kreativnosti. Csikszentmihalyi (1996) ističe da kreativnost uključuje proizvodnju novine. Proces otkrivanja uključen u stvaranje nečeg novog jedna je od najugodnijih aktivnosti u koje se čovjek može uključiti.

Prema Kunac (2003), sve više se naglašava pristup koji kreativnost promatra kao *dio darovitosti*. Ovom tematikom bavio se i J. P. Guilford navodeći da „pojedinaac za kreativnost mora posjedovati bogat fond znanja iz kojeg traži nove strategije za rješavanje problema, a Donald J. Treffinger i E. P. Torrance proučavali su kreativnost kao dio strukture produktivnog mišljenja koja vodi prema kreativnom produktu“ (Huzjak, 2006: 237). Definicija darovitosti razlikuje se od definicije kreativnosti, a *Hrvatska enciklopedija* tumači ju kao „sveukupnu sposobnost, osobinu koja pojedincu trajno omogućuje postizanje izrazito natprosječnog uratka u nekoj djelatnosti, a taj „sklop osobina“ čine opće i specifične sposobnosti koje se temelje na naslijeđenim

dispozicijama, kreativnosti, drugim osobinama ličnosti te na motivaciji“ (URL 2). Prema Korenu, „većina pojedinaca ima određenu sposobnost razvijenu na nekoj prosječnoj razini, a oni pojedinci koji imaju jednu ili više sposobnosti značajno natprosječno razvijenu smatraju se nadarenima u toj sposobnosti“ (Koren, 1989: 9).

Kroz povijesni pregled razvoja koncepta kreativnosti ističu se samo nadareni i posebni pojedinci, kao i kreativnost koja je ujedno paradoksalna u životima pojedinca kao „vještina“ koja je svima dostupna, a ujedno ograničena. Promatrala se kao mistična vještina primjenjiva na određenim područjima, a prepoznavala se u velikim postignućima. Kreativne osobe bile su samo odabrane osobe, osobe visokog društva. Međutim, kreativnost je osobina većine ljudi i prisutna je u svakom pojedincu. Namijenjena je ostvarenju pojedinca i dio je suvremene kulture. Od prvih opisa kreativnosti do danas nije pronađena univerzalna definicija kreativnosti. I dalje se ulaže veliki trud kako bi se ovaj koncept razumio u potpunosti sa svim svojim elementima. Provode se istraživanja koja analiziraju temeljne elemente kreativnosti pa su teoretičari ponudili različite pristupe.

2.2. Suvremeni pristupi kreativnosti

Već kroz povijesni prikaz pogleda na kreativnost mogu se identificirati teorijska promišljanja koja su dalje oblikovana kroz pokušaje tumačenja i razumijevanja kreativnosti, a danas ih nazivamo teorijama kreativnosti.

Jedna od teorija navodi da se kreativnost može tumačiti na dva načina: „kreativnost kao stvaralaštvo, odnosno stvaranje novih i originalnih proizvoda u područjima ljudske djelatnosti, te kreativnost kao osobina ili skup osobina koje će omogućiti, potaknuti, izazvati kreativni produkt (Kunac, 2015: 425). Stvaralaštvo je uzimao u obzir i Nietzsche prilikom istraživanja kreativnosti. Smatrao je da „kreativnost nije privilegija nekih pojedinaca, već je osobina svakog čovjeka, koja kao i svaka ljudska mogućnost može biti uništena kao opće svojstvo života ako živjeti shvatimo kao *više živjeti*“ (Supek i sur., 1987: 33). Preobrazbu ljudskog duha pokušao je objasniti putem simbola među kojima je naglašavao ljudsku kreativnost. Naglašavao je važnost kreativnosti i stvaralaštva koje nestaju pod utjecajem razvoja suvremene civilizacije.

Pojam kreativnosti povezan je s mentalnim procesom, a samim time i s inovacijama koje donosi suvremeno društvo. Kreativnost se može promatrati i kao „sposobnost otkrivanja ili pronalaženja novih ideja, takvih koje još nisu smišljene ili prepoznate“ (Srića, 2003: 42). Prema ovoj definiciji ona se promatra kao vještina utemeljena na analizi

znanja koje već postoji. Iako se pojam inovativnosti povezuje s kreativnošću, značenja ovih fenomena razlikuju se. Stoga, inovacija se definira kao „novina, prinova ili novotarija; uvođenje novih sustava i mjerila; razvoj i primjena novih rješenja, proizvoda i slično“ (URL 3).

Uzimajući u obzir ostale definicije kreativnosti, Somoljani i Bognar (2008) naglašavaju da kreativnost sadrži četiri kategorije. Tako autori naglašavaju da se u proučavanju kreativnosti mora uzeti u obzir kreativna osoba što predstavlja ujedno i prvu kategoriju. Kao druga kategorija navodi se kreativni produkt, a zatim i kreativni proces. Posljednja kategorija odnosi se na kreativnu okolinu. Međusobnim djelovanjem ovih kategorija potiče se originalnost, samopouzdanje i razvijanje ideja.

U tumačenju koncepta kreativnosti ističe se teorija poznata kao Četiri P kreativnosti. Ovaj model stvorio je Rhodes (1961) opisujući kreativnost kao proizvod, proces, osobu i mjesto. Rhodesov pojam kreativnosti proizlazi iz njegovog istraživanja kreativnosti gdje je ubrzo otkrio da se većina definicija preklapa i isprepliće jedna s drugom. Kreativni proces može ići samo u jednom smjeru, naime, od proizvoda do osobe, do procesa i potom do mjesta. Nakon što je kategorizirao definicije, došao je do modela kreativnosti u četiri dijela: osoba, proces, mjesto i proizvod:

- Osoba – odnosi se na osobnost, intelekt, temperament, tjelesnu građu, osobine, navike, stavove, samopoimanje, sustave vrijednosti, obrambene mehanizme i ponašanja,
- Proces - odnosi se na motivaciju, percepciju, učenje, razmišljanje i komuniciranje,
- Mjesto – odnosi se na odnos između ljudi i njihove okoline,
- Proizvod – odnosi se na ono što nastaje kada se ideja realizira u opipljivi oblik.

Nadalje, Kaufman i Beghetto (2009) predstavili su Model četiri C kreativnosti koji ističe važne razlike među različitim razinama kreativne veličine (od Mini-c do Big-C). Ovaj model omogućuje razmatranje kreativnih sposobnosti, interesa i težnji na odgovarajućoj razini specifičnosti. Autor opisuje razine kreativnog izražavanja:

- *Mini-c*, ili interpretativna kreativnost (primjerice, nova spoznaja učenika o tome kako riješiti matematički problem),
- *Little c*, ili svakodnevna kreativnost (primjerice, sat društvenih znanosti koji razvija originalni projekt koji kombinira učenje o ključnom povijesnom događaju s prikupljanjem informacija o lokalnoj povijesti od starješina zajednice),

- *Pro-C*, ili stručna kreativnost (primjerice, ideja preokrenute učionice koju su uveli učitelji Aaron Sams i Jonathan Bergmann),
- *Big-C* ili legendarna kreativnost (primjerice, novi pristup Marije Montessori ranom obrazovanju).

Model četiri C kreativnosti pruža okvir za uključivanje kreativnosti u nastavni plan i program i pomaže učenicima da razviju svoju kreativnost do viših razina (Kaufman i Beghetto, 2013).

Runco (2004) u svom radu ističe fleksibilnost i reaktivnost u razvoju kreativnosti. Vještine suočavanja s novim prilikama i životnim izazovima pojedincima omogućava fleksibilnost, a reaktivnost podrazumijeva kreativnu reakciju na probleme ili izazove. Uzimajući u obzir fleksibilnost i reaktivnost u definiranju koncepta kreativnosti „ona se najčešće promatra kroz dva konceptualna okvira: kao kreativni potencijal, tj. pojedinčeva sposobnost da stvori nešto novo i korisno, koji se najčešće mjeri testovima divergentnog mišljenja i kao kreativno postignuće – ostvarenost tih zamisli kao upotrebljivih postignuća, koje se najčešće mjeri kroz samoprocjene postignuća na različitim područjima ljudskog djelovanja. Kreativni potencijal ne vodi uvijek do uspješne realizacije te ideje, tj. do kreativnoga postignuća i zato je važno razlikovati ova dva pojma te istražiti što sve osim kreativnoga potencijala vodi ka kreativnome postignuću“ (Kunac, 2015: 425)

Ipak, „ne postoji jedan standard za kreativnost već pojedinačni sudac, panel opažачa ili društvo kao cjelina određuju vrijednosti produkta i procjenjuju koliko je jedan produkt kreativan u odnosu na drugi, a samim time koliko je osoba kreativna“ (Arar i Rački, 2003: 4). Važnim faktorom pokazuje se pozadina, tj. iskustvo ili socijalni kontekst. Iz tog razloga kreativnost svoje djelovanje prikazuje jedino u odnosu novog prema starom.

Ipak, uz sve navedene teorije ponekad je pojam lakše razumjeti po tome što on nije, a ne po tome što jest. Tako je potrebno naglasiti distinkciju između talentiranosti i kreativnosti. Riječ *talentiran* „dolazi iz grčkog jezika *talanton*, tj. latinskog jezika *talentum*, a izvorno znači mjeru, zatim zdjelicu kojom se mjeri, a zatim zlatan novac. Onaj koji je imao talenta bio je osoba s osjećajem za (zajedničku) mjeru i kao takav (duhovno) bogat. Mjera se mogla naučiti putem proporcija, a bila je posebno izražena u umjetnostima“ (Huzjak, 2006: 232). Gabora (2013) ističe da se kreativnost razlikuje i od dva povezana pojma: otkrića i izuma. Otkriće uključuje pronalaženje nečega što je već prisutno i dijeljenje toga; primjerice Kolumbovo otkriće Amerike. Relativno je isprazno, tj. da ga jedna osoba nije otkrila netko drugi bi. Izum podrazumijeva otkrivanje nečega

čega prije nije bilo, kao što je izum telefona Alexandera Bella. Kao i otkriće, relativno je isprazno. No, da bi se nešto definiralo kao kreativno, mora biti duboko osobno u smislu da se osjeća prisutnost jedinstvenog pojedinca u djelu, primjerice umjetnost Leonarda Da Vincija.

U smislu definiranja pojma kreativnosti i kreativnih osoba teoretičari su ponudili različite definicije, no većina autora se ipak slaže pri definiranju kreativnosti kao nečeg novog, originalnog i drugačijeg. Može se reći kako kreativnost ima raznolik spektar djelovanja na čovjekov razvoj i napredak. Iza svakog čovjekovog postignuća, u smislu napredovanja pojedinca ili društva, stoji kreativnost. Samim time što poboljšava kvalitetu života, postavlja temelje za snalaženje u budućnosti koja se svakim danom razvija brže i dinamičnije. Iako ne postoji jedinstvena definicija kreativnosti, upravo njihova raznolikost ukazuje na širok spektar primjene ovog fenomena. Jedna od temeljnih karakteristika kreativnosti je divergentno mišljenje koje se može poticati i razvijati. Osim toga, kritičko mišljenje i logičko zaključivanje daju velik doprinos rezultatima kreativnosti. Za ostvarenje tih rezultata potrebno je, osim stečenog znanja i vještina, imati komunikacijske vještine koje pomažu u prezentaciji rezultata. Ipak, jednako važan uvjet za razvoj i poticanje kreativnosti je poticajna okolina i dobri interpersonalni odnosi koji utječu na razvoj samopoštovanja i samopouzdanja pojedinca. Osim obitelji, u ranijim godinama djetetova života, velik utjecaj na razvoj kreativnosti imaju odgojno – obrazovne ustanove.

2.3. Razmatranje kreativnosti u odgojno-obrazovnom kontekstu

Odgojno – obrazovno djelovanje prvenstveno promiču odgojno – obrazovne ustanove i to najčešće škole u obliku nastave. Kada se govori o kritikama nastave, spominje se i ona da nastava ne potiče kreativnost. Budući da se važnost kreativnosti u odgoju i obrazovanju sve više prepoznaje, postavlja se i pitanje sudjeluje li škola kao nositelj odgoja i obrazovanja u razvoju ovog fenomena? S obzirom na to da se povećao broj sati koje djeca provode u školi, pojavljuje se problem u nastavi koja nije usmjerena razvoju kreativnosti.

Prema Bognar (2012), mnogobrojne kritike upućene školi upozoravaju na to da škola nije mjesto koje razvija kreativnost. Mnogi znanstvenici i umjetnici napustili su škole jer njihovi talenti nisu bili prepoznati. S tim u vezi, postavlja se pitanje je li didaktička koncepcija koju je utemeljio Jan Amos Komensky „ostavlja prostor“ za razvoj

kreativnosti? Može li se u okviru predmetno-satnog sustava poticati i razvijati kreativni proces? Ako učenik pod nastavom matematike dobije jedinstvenu ideju za priču ili pjesmu teško će preći na njezino ostvarenje zato što svoju koncentraciju mora usmjeriti na taj nastavni predmet.

U posljednjih nekoliko godina razvoju i primjeni elemenata koji potiču kreativnost u okviru odgojno-obrazovnog djelovanja pridaje se više pažnje te se pokazalo kako se kreativnost u nastavi može poticati na više načina. Ipak, implementacija elemenata koji potiču kreativnost u odgojno-obrazovni rad i dalje ovisi o svakoj školi pojedinačno pa tako i o svakom nastavniku. U cjelokupnom nastavnom procesu strukturirani i kvalitetni modeli implementacije implicitnih i eksplicitnih elemenata kreativnosti pokazuju se kroz sve elemente nedostatni. S obzirom na to da svaka škola ima svoje jedinstvene elemente čini se teškim zadatkom ponuditi jedinstveni model, a „u svakom razredu sudjeluju učenici s različitim željama i mogućnostima te nastavnici od kojih svaki ima svoj osobni stil poučavanja, način komunikacije i suradnje s učenicima, a pri tom primjenjuje različite metode i oblike rada. Iako se čini poželjnim implementirati željenu teoriju poticanja kreativnosti u kurikulum tako da se učiteljima omogući prostor, vrijeme i materijali za kreativan rad te ništa manje važno, da se učitelje poučava o načinima i mogućnostima poticanja kreativnosti u svojim razredima“ (Koludrović i Reić Ercegovac, 2010: 428).

Danas se u odgojno – obrazovnim ustanovama nastoji potaknuti kreativnost u nastavi. Međutim, iako se temelj za realizaciju kreativnih elemenata nalazi u kurikulumskom planiranju i programiranju drugi elementi također utječu na poticanje kreativnosti, a jedno od njih sigurno je i stvaranje pogodnog školskog ozračja.

2.4. Aspekti i primjereno okruženje za razvoj i poticanje kreativnosti

Važnu ulogu u razvoju kreativnosti ima okolina, tj. školsko ozračje u kojem pojedinac razvija svoje sposobnosti. Čudina-Obradović (1997) ističe važnost emocionalne klime u razredu na koju veliku ulogu ima nastavnik. Emocionalno ozračje koje je pogodno za razvoj učenika okarakterizirano je oslobađanjem straha od gubitka samopoštovanja ili kritike, omogućavanje odgode procjene i zahtijevanje prihvaćanja bilo kakvog rezultata uz postupno vođenje prema poboljšanju, dopuštanje konstruktivne kritike koja je usmjerena na strategiju prema boljem i ispravnijem postupku, olakšavanje napetosti i neugode primjenom humora, dokazivanje podnošljivosti za neuobičajene ideje te izbjegavanje nametanja jednog rješenja ili postupka. Autorica predlaže da je osim

stvaranja pogodnog emocionalnog okruženja potrebno davati poticaje kojima se pokazuje da se kreativnost cijeni te da se smatra vrijednom osobinom.

Prema meta-analizi Fleitha i Alencara (2005) školsko okruženje koje promiče kreativnost sastoji se od pet čimbenika:

- podrška izražavanju ideja,
- percepcija učenika o njihovoj kreativnosti,
- interes za znanjem,
- autonomija,
- poticanje produkcije ideja.

Podrška izražavanju ideja učenika odnosi se na pozornost koja se pridaje idejama razvijenim u kontekstu učionice. Percepcija učenika o vlastitoj kreativnosti odnosi se na poimanje koje imaju o vlastitim kreativnim procesima i proizvodima, dok interes učenika za znanjem i učenjem podrazumijeva svijest da uče korisne stvari.

Nadalje, Amabile (1988) sugerira da na individualnu kreativnost mogu utjecati čak i vrlo mali aspekti neposredne društvene okoline. Primjerice, kreativnost može biti onemogućena tamo gdje su nagrade određene unaprijed, gdje se očekuje evaluacija, gdje postoji nepotreban vremenski pritisak, pretjerani nadzor, natjecanje ili gdje su izbori ograničeni u pogledu pristupa ili radnih materijala.

Iz svega navedenog možemo iščitati kako je stvaranje pogodnog školskog ozračja jedan od najvažnijih „koraka“ za poticanje kreativnosti. Kada govorimo o stvaranju pogodnog ozračja, važno je naglasiti da nastavnik ima veliku ulogu u ostvarivanju otvorene i pogodne klime te da nosi „glavnu ulogu“.

2.5. Uloga nastavnika u poticanju kreativnosti

Nastavnici imaju značajnu poziciju u poticanju kreativnog ozračja. Trebaju težiti razvoju vlastite kreativnosti kako bi je mogli potaknuti i kod učenika. Sternberg (1999) predlaže upute poticanje i razvoj kreativnosti:

- potrebno je poticati učenike da postavljaju pitanja i samostalno daju odgovore,
- poticati učenike na razvoj inteligencije te preispitivanje gotovih pretpostavki,
- potrebno je poticati učenike na preispitivanje pogreški,
- pristupiti nastavnim sadržajima na kreativne načine te poticati učenike na isto,
- aktivno definirati probleme,

- stvoriti poticajnu okolinu koja cijeni kreativnost,
- kod drugih potaknuti toleranciju prema nejasnoćama te osigurati vrijeme za kreativno razmišljanje.

Danas se nastavnici nose s provedbom planiranog nastavnog sadržaja unutar jednog školskog sata, a tek s ubacivanjem dodatnih aktivnosti, rasprava i slično. Djeca bi trebala imati slobodu u smislu izražavanja pa tako i kreativnosti. Stoga, uloga nastavnika najviše je naglašena u poučavanju i suradnji s učenicima. Kako bi se te uloge obavljalo ispravno, potrebno je imati sposobnost prilagođavanja suvremenim potrebama društva. Djeca su suočena s velikim brojem informacija, ali i načinima na koje im informacije postaju vrlo brzo dostupne. Iz tog razloga, svoju pažnju usmjere na multimedijalne sadržaje što može predstavljati izazov za nastavnike. U odgojno-obrazovnom radu nastavnik mora pridobiti pažnju učenika. U ostvarenju toga, usmjerava se na uključivanje kreativnih metoda i oblika rada. Stoga, „pitanja koja si može postaviti pri evaluaciji svoga rada su sljedeća: Koja znanja želim da moji učenici usvoje? Koje vrijednosti će moji učenici primiti? Što očekujem tijekom njihova učenja? Koje odgovore, povratnu informaciju, očekujem od njih? Koje metode ću koristiti? Koje materijale ću koristiti kako bi učenicima najbolje približio i pojasnio sadržaj? Na koji način ću ocijeniti njihov rad? Što drugi učitelji čine u svojoj nastavnoj praksi, a ja mogu iskoristiti? U kojim područjima trebam usavršavanje vještina i znanja?“ (Somolanji i Bognar, 2008: 90)

Nastavnici i učitelji koriste metode i oblike rada koji potiču i razvijaju kreativnost u odgojno-obrazovnom radu. Ovim putem potiču i prihvaćaju divergentno mišljenje tako da potiču učenike na promišljanje o novim i neobičnim rješenjima. Podržavaju učenike u razvijanju kritičkog razmišljanja, upornosti, discipline, otpornosti i znatiželje. Učenici koji su intelektualno znatiželjniji otvoreni su za nova iskustva i promatraju probleme iz više perspektiva, što uvelike utječe na izgradnju kreativnih sposobnosti. Primjerice, u matematici to može značiti da se učenicima pokažu tri ili četiri različita načina rješavanja problema te im pružiti slobodu u odabiru metode koja im najviše odgovara. Još jedan način poticanja divergentnog mišljenja u odgojno-obrazovnom radu može biti nagrada za ponudu više putova do rješenja, kao i za dolazak do točnog odgovora. Važno je naglasiti učenicima učenici mogu biti kreativni na vlastiti jedinstven način.

Polazeći od činjenice da je kreativnost urođena osobina svakog pojedinca, to je „sposobnost koja se mora uvježbavati i razvijati, a obiteljski odnosi, škola, demotivirajuća okolina, socioekonomski uvjeti ili međuljudski odnosi čine samo neke od njih mogu utjecati na njezino sputavanje i nerazvijanje“ (Somolanji i Bognar, 2008: 91). S obzirom

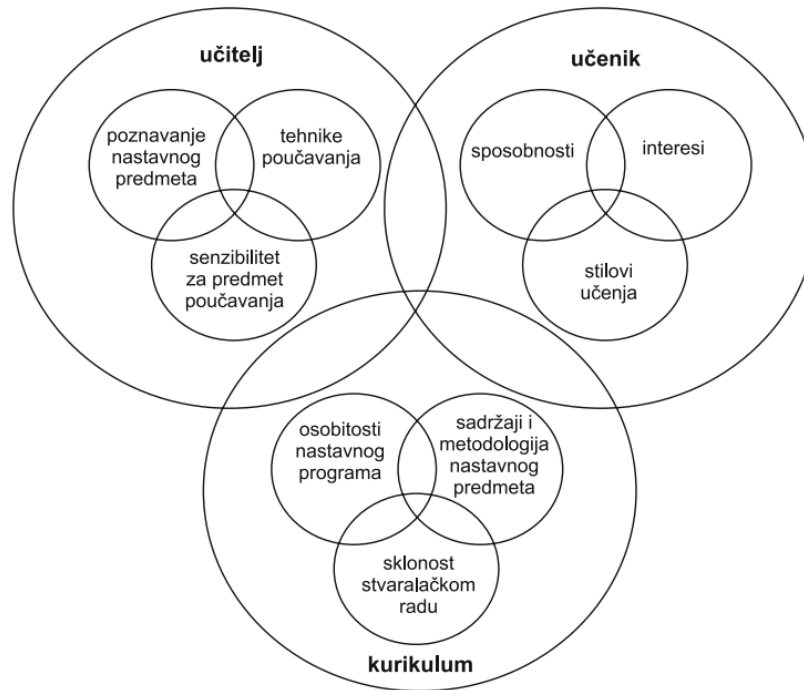
na to da se danas naglašava različitost i dinamičnost u svijetu pa tako i u učionici potrebno je osvijestiti i učenike na te procese. Svatko je barem jednom u životu osjetio strah od krivog odgovora. Upravo na taj strah nastavnik može djelovati metodama i oblicima rada kojima će ohrabriti učenike da pokušaju pronaći rješenje na neki problem ili da pokušaju ponuditi odgovor, makar on bio netočan. Somolanji i Bognar (2008) navode da u razvoju kreativnosti nastavnika ima značajnu funkciju. Cjeloživotno obrazovanje nastavnika potiče nastavnike na razvijanje vlastitih sposobnosti, a putem njih spoznaju načine na koje mogu razvijati vlastitu kreativnost, ali i kreativnost u učionici. Programi za usavršavanje nastavnika osim što nude mnoštvo korisnih informacija, moraju se prilagoditi svakom nastavniku zato što se tako potiče mogućnost razvijanja kreativnosti.

Osnovni krug ljudi koji utječe na razvoj kreativnosti kod djeteta čine roditelji, odgojitelji i nastavnici. Osobe su to kojima djeca vjeruju te koje uvelike utječu na djetetov razvoj pa im je samim time njihovo mišljenje od velike važnosti. Radi toga je potrebno prepoznati i najmanje znakove kreativnosti kod djece te ih potaknuti na korak dalje kako dijete ne bi odustalo. Suvremena školska praksa u neku ruku i omogućuje nastavnicima da planiraju nastavni proces na način na koji žele, a da pritom ostvare temeljne ciljeve. Na ovaj način potiče se nastavnike da budu kreativni u planiranju nastave kako bi potaknuli dječju kreativnost. Na mnoge se načine kreativnost u nastavi može potaknuti, a njihova primjena ovisi o nastavniku te njegovoj otvorenosti za primjenu određenih pristupa. S obzirom na to da je kreativnost kompleksan pojam, za njezin razvoj potrebna je sloboda kod nastavnika. U toj slobodi i razgovoru s učenicima, nastavnici dolaze do najbolje metode rada. Danas postoji mnogo metoda za poticanje kreativnosti u nastavi, što daje svakom nastavniku poticaj u kreiranju nastavnog procesa prožetog kreativnošću.

2.6. Modeli poticanja kreativnosti u nastavi

Izvorno namijenjen darovitim učenicima, *Schoolwide Enrichment Model* ističe se kao jedan od uspješnih modela poticanja kreativnosti koji potiče ideje suvremene škole. Ovaj model osmišljen je kako bi potaknuo kreativnu produktivnost mladih ljudi izlažući ih različitim temama i područjima interesa te kako bi ih dodatno osposobio za primjenu naprednih sadržaja, vještina procesne obuke i metodološke obuke na područja interesa koja su sami odabrali (Renzulli i Reis, 1985). U odgojno-obrazovnom radu se „uspješnost njegove implementacije prepoznala u poučavanju darovitih učenika te je poslužio kao model za primjenu suradničkog učenja i poticanja kreativnosti u svakodnevnom

nastavnom procesu, a Renzulli je predstavio troprstenasti model koji se temelji na ideji prirodnog učenja te se podrazumijeva da učenici uče o stvarnim i njima bliskim problemima u prirodnom okruženju, a ne u umjetno stvorenim uvjetima karakterističnima za klasičnu nastavu“ (Koludrović i Reć Ercegovac, 2010: 429). Ovim modelom postiže se i pripremanje pojedinca za životne izazove.

Slika 1. Prikaz troprstenastog modela (Renzulli i Reis, 1985)

Temeljem dobro osmišljenog kurikulumu odgojno-obrazovni kontekst pruža prostor za poticanje i razvoj kreativnosti uvažavajući posebnosti svakog nastavnog sadržaja. Na ovaj način učenik aktivno sudjeluje u odgojno-obrazovnom radu, a nastavnik ima ulogu vodiča koji usmjerava učenika u ispravnom pravcu. S tim u vezi, predstavljena je „*Matrica početaka pitanja i zadataka* kojima se potiče kreativno/divergentno mišljenje, a kategorizirana je prema karakterističnim sposobnostima te je iznimno važna u poticanju kreativnosti u nastavi zato što pokazuje koje se sposobnosti divergentnog mišljenja mogu poticati određenim pitanjem“ (George, 2005: 15). *Matrica pitanja i zadataka* „u sebi obuhvaća najvažnije postavke poticanja kreativnog mišljenja u nastavi te u osnovi podržava Renzullijevu teoriju poticanja kreativnosti, implementira Guildfordovu teoriju divergentnog mišljenja u nastavni proces i u skladu je s Bloomovom taksonomijom obrazovnih ciljeva u kognitivnom području (Koludrović i Reić Ercegovac, 2010: 432).

Prema Koludrović i Reić Ercegovac (2010), u *Matrici pitanja i zadataka* nalazi se osam kategorija za poticanje i razvoj kreativnosti:

- Originalnost se očituje u stvaranju novih i jedinstvenih rješenja;
- Fluentnost podrazumijeva vještinu pronalaženja velike količine novih ideja. Uz pronalaženje što veće količine zamisli, povezuje navedene pojmove te je tako upućen i na razumijevanje vlastitog znanja. Pitanja i zadaci fluentnosti redovito su usmjereni na osobna iskustva učenika;
- Fleksibilnost se prepoznaje u različitom pristupu rješenja nekog problema. Kao kategorija kreativne produkcije potiče raznolikost zamisli u traženju nekih razloga ili načina u rješavanju problema, te uspoređivanje pojmova u međusobnim sličnostima i razlikama;
- Elaboracija se zahtijeva preciznost u planiranju, kao i sposobnost preoblikovanja, mijenjanja i prilagođavanja prvotnih ideja. Potrebno je predznanje učenika i određena intelektualna, kreativna i psihofizička spremnost za njezinu optimalnu ostvarivost;
- Znatiželja ima ulogu motiviranja učenika za neku problematiku u nastavi. Temelji se na predviđanju događaja za čije ostvarenje treba samostalnost u razmišljanju i bogatstvo rječnika. Svoju važnost prikazuje u povećanju motivacije kod učenika te razvoju kreativnog mišljenja;
- Rizičnost postavlja naglasak na poticanje učenikova izražavanja i iznošenja dojmova i mišljenja utemeljenih na njegovu osobnom intelektualnom i emotivnom iskustvu, potaknuto primjenjivanjem već poznatih činjenica;
- Mašta je složena kategorija koja se prepoznaje kroz izražavanje, a može biti usmjerena na zamišljanje nekih događaja, uživanje u tuđe uloge, fantaziranje čime se učenicima pruža mogućnost samostalnog stvaranja;
- Složenost se očituje u prepoznavanju uzročno-posljedičnih veza.

Primjena modela za poticanje kreativnosti može biti manje ili više učinkovita ovisno o obliku nastave koje se primjenjuje u realizaciji nastavnog procesa. Primjenom određenog oblika nastave stvorit će se prostor za razvoj elemenata kreativnosti.

2.7. Oblici rada i metode koji potiču kreativnost u nastavi

Oblici rada koji se najčešće primjenjuju u nastavi su individualni rad, rad u skupinama ili u paru te grupni rad. Na svojstven način svaki od ovih oblika potiče razvoj kreativnosti.

Prema istraživanju koje su proveli Maksimović i Stančić, nastavnici navode „da su najefektivnije metode koje aktiviraju učenike u nastavi rad u skupinama ili paru, kao i učenikovo samostalno dolaženje do odgovora upotrebom metoda učenja putem otkrića, tj. istraživanja ili rješavanja problema. Ove metode nastavnici vide kao dobro sredstvo za osposobljavanje učenika za samostalno dolaženje do informacija i samostalno učenje, kao i za razvijanje kritičkog odnosa prema sadržaju koji se uči“ (Maksimović i Stančić, 2012: 24).

Rad u skupinama „prikladan je za ostvarivanje složenih ciljeva učenja, jer učenike približava interdisciplinarnom radu i potiče ih na misaono povezivanje. Stoga može na učenike djelovati motivirajuće, ali samo onda kada im se ostavi stvarna sloboda da samoorganiziraju učenje“ (Vrkić Dimić, 2007: 25). Promatra se i u skladu s načelima aktivnog učenja koje „obuhvaća istraživački rad i rad na rješavanju problema, kojima se kroz učeničke aktivnosti u kojima dominira visok stupanj samostalnosti i nadzora učenika prilikom organizacije i tijeka rada, nastava istovremeno individualizira, ali se i potiče suradnja između samih učenika te između učenika i nastavnika“ (Vrkić Dimić, 2007: 29).

Jedan od oblika nastave koji također potiče razvoj kreativnosti je projektna nastava. Na temelju rezultata istraživačkog projekta koji je provela Fabijanić (2014) pokazalo se da „ovaj oblik nastave omogućuje izbor područja i tema prema osobnom interesu i sposobnostima učenika, učenici uče na izvornoj stvarnosti, koriste suvremene znanstveno-istraživačke metode i pri tome rade interdisciplinarno, učenici djeluju timski i razvijaju međusobne partnerske odnose, kao i sa svojim nastavnicima, prilikom rada na organizaciji, kritičkoj komunikaciji odgovornosti u planiranju i provođenju projekta, te vrednovanju vlastitih rezultata“ (Fabijanić, 2004: 23).

Ističe se i ERR sustav (evokacija, razumijevanje značenja, refleksija) koji predstavlja „učinkovit obrazovni proces u kojemu kroz evokaciju, razumijevanje značenja i refleksiju, primjenom strategije aktivnoga učenja, učenik uči na vlastitom iskustvu, razumije naučeno i vlastitim riječima, u novim situacijama, primjenjuje naučeno“ (Bertić i Krašovec Salaj, 2000: 19). Ovim putem usvajanja znanja individualna, ali i grupna odgovornost, međuovisnost i izravna interakcija što postupno može utjecati i na razvoj kritičkog mišljenja, boljeg razumijevanja nastavnog sadržaja i slično. Općeniti ciljevi elemenata nastavnoga sata „definiraju se u skladu s poticanjem kritičkog mišljenja te se inzistira na ostvarivanju toga cilja za svaku pojedinu etapu što čini jedan okvirni sustav“ (Bjelanović Dijanić, 2012: 18).

Nadalje, oblici rada „pružaju“ slobodu nastavnicima prilikom odabira nastavnih metoda u planiranju načina realizacije nastave. Upravo se u odabiru nastavnih metoda pokazuje i kreativnost nastavnika. Određene metode rada prožete su elementima kreativnosti, bilo da potiču divergentno mišljenje, kritičko razmišljanje ili sadržavaju u sebi elemente *Matrice pitanja i zadataka*. Primjerice, radom u skupinama može se organizirati igrokaz ili kviz čije planiranje zahtjeva učenikovu originalnost ili elaboraciju. Osim toga, osmišljavanje sastavaka ili pjesama uključuje originalnost. Fluentnost se kao osobina kreativnosti ističe u osmišljavanju projekata koji poboljšavaju ili preoblikuju određene stvari. Putem istraživačkog rada pronalaze se rješenja ili načini poboljšanja određenih karakteristika čime se potiče fleksibilnost kao element kreativnosti. Također, metoda igre ili asocijacija potiče znatiželju i maštu učenika. Stjecanjem znanja o određenoj temi učenici su sposobni analizirati stečena znanja te pružiti novi smisao ili poredak što je odlika složenosti. Ove oblike planiranja nastavnog procesa lakše je primijeniti i realizirati u sklopu izvannastavnih aktivnosti. Samim time što je tematika zanimljiva učenicima puno su više zainteresiraniji za usvajanje i primjenu znanja.

3. Uloga izvannastavnih aktivnosti u razvoju i poticanju elemenata kreativnosti

3.1. Određenje izvannastavnih aktivnosti

Iako je redovna nastava središnji dio odgojno-obrazovnog rada u školi, za cjeloviti razvoj učenika jednako su važni i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada pa time i izvannastavne aktivnosti. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Nastavni plan i program za osnovnu školu čine zakonsku osnovu održavanja izvannastavnih aktivnosti (Martinčević, 2010). Prema članku 35., Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi tumači da se „izvannastavne aktivnosti planiraju školskim kurikulumom i godišnjim planom i programom rada neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u školskoj ustanovi“ (Zakon o odgoju i obrazovanju, 2020: 3). Nastavni plan i program za osnovnu školu definira „izvannastavne aktivnosti kao učiteljevu slobodu kreiranja odgojno-obrazovnoga rada i smisao za stvaralaštvo, a istodobno i uspješan poticaj za angažiranje učenika za rad izvan redovite nastave“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006).

Nadalje, izvannastavne aktivnosti često se poistovjećuju s fenomenom slobodnog vremena kao i s izvanškolskim aktivnostima. Iako se izvannastavne i izvanškolske aktivnosti podudaraju u većini elemenata, nisu istoznačnice. „Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti imaju određene specifičnosti, neke u organizaciji, a neke u realizaciji aktivnosti koje provode. Izvannastavne aktivnosti su različiti organizacijski oblici okupljanja učenika u slobodno izvannastavno vrijeme u školama, koji imaju pretežno kulturno-umjetničko, športsko, tehničko, rekreacijsko, i znanstveno (obrazovno) obilježje, a izvanškolske aktivnosti čine različiti organizacijski i programski oblici okupljanja učenika u društvima, klubovima i drugim institucijama izvan škole“ (Cindrić, 1992: 6).

Izvannastavnim aktivnostima može se poticati i razvijati kreativnost kod djece. „Stvaralački potencijal pojedinca zahtijeva određenu okolinu i uvjete kako bi se mogao slobodno razvijati i aktualizirati“ (Svalina i sur., 2016: 16). Fudurić (2012) ističe da se izvannastavnim aktivnosti učenicima može prikazati nastavni sadržaj na mnogo zanimljiviji način putem kojeg oni mogu potencijalno razvijati vlastitu kreativnost i kompetencije (Fudurić, 2012).

Izvannastavne aktivnosti organiziraju se za sve učenike. U to su uključeni daroviti učenici, učenici s posebnim potrebama i svi ostali učenici. S obzirom na to da

„prakticiranje izvannastavnih aktivnosti pretpostavlja samostalnu učeničku odluku o uključivanju, samim time odražava i njihovo htijenje za većim uspjehom te pokazuje veću motivaciju za učenjem u slobodnijim okruženjima poučavanja“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006).

3.2. Planiranje izvannastavnih aktivnosti

Planiranje izvannastavnih aktivnosti zahtjevan je zadatak. Za ovaj korak potrebno je upoznati se s kurikulumskim planiranjem i programiranjem. „Samo izvorno značenje riječi *curriculum* u latinskoj etimologiji označava tijek, slijed (osnovnoga planiranog i programiranog događanja) koji opisuje relativno optimalni put djelovanja i dolaska do nekoga cilja. To je usmjereni pristup kretanju do najpovoljnijih rezultata postavljenih u nekom području rada koji sadržava nekoliko osnovnih procesa: planiranje, organizaciju, izvođenje i kontrolu. Kurikulumom se iskazuje sveobuhvatnost predviđanja i zasnivanja sadržaja, puteva i načina dolaženja do nekoga cilja vodeći pritom brigu o mogućim prikrivenim utjecajima s kojima uvijek treba unaprijed računati“ (Previšić, 2005: 18).

U Nacionalnom okvirnom kurikulumu su definirane temeljne odgojno-obrazovne vrijednosti, zatim ciljevi odgoja i obrazovanja, načela i ciljevi odgojno-obrazovnih područja, vrjednovanje učeničkih postignuća te vrjednovanje i samovrjednovanje ostvarivanja nacionalnoga kurikuluma (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 11). U dokumentu se nalaze i ciljevi te očekivani ishodi učenika za kurikulumska područja.

Nacionalni okvirni kurikulum (2011) obuhvaća nekoliko kurikulumskih područja:

1. Jezično – komunikacijsko područje „omogućuje učenicima stjecanje znanja, razvoj vještina i sposobnosti te usvajanje vrijednosti i stavova povezanih s jezikom, komunikacijom i kulturom. Učenici imaju priliku steći jezična i komunikacijska znanja, sposobnosti i vještine na standardnomu hrvatskomu i drugim jezicima, razvijati čitateljske interese, literarne sposobnosti, potrebu za sadržajima medijske kulture te sposobnost kritičkoga pristupa različitim medijima i njihovim sadržajima“ (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 55) ,
2. Matematičko područje odnosi se na „stjecanje znanja, vještina i sposobnosti računanja, procjenjivanja te logičkoga i prostornoga mišljenja. Rješavanje matematičkih problema zahtijeva kreativnost i sustavan pristup, što igra glavnu ulogu u izumima te znanstvenim i tehničkim otkrićima. Matematičko obrazovanje učenicima omogućuje postavljanje i rješavanje matematičkih problema, potičući

ih pritom na istraživanje, sustavnost, kreativnost, korištenje informacijama iz različitih izvora, samostalnost i ustrajnost. Učeci matematiku, naučit će prikupljati, organizirati i tumačiti podatke, upotrebljavati matematički jezik i prikaze, generalizirati iz učenih pravilnosti i veza te apstraktno misliti ((Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 115),

3. Prirodoslovno područje ima u cilju „uspostaviti prirodoznanstveno opismenjeno društvo. Pojedinaac je prirodoznanstveno opismenjen ako razumije i usvoji potrebu cjeloživotnoga obrazovanja. Može postati takav ako usvoji znanstveni koncept, metode, postupke i načela u donošenju odluka te usmjeri znanje i vještine stečene obrazovanjem za stvaralačko rješavanje problema“ (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 132),
4. Tehničko i informatičko područje usmjerava učenike na spoznavanje uloge i utjecaja tehnike na promjene u suvremenom svijetu. Osim toga, učenici će „spoznati tehniku kao plod stoljetnih stvaralačkih čovjekovih sposobnosti te njezinu ulogu i utjecaj na promjene u suvremenom svijetu, spoznati ulogu koju imaju prirodoslovlje i matematika pri stvaranju i uporabi tehničkih proizvoda i usluga, usvojiti znanja i razviti motoričke vještine i sposobnosti te samopouzdanje u rukovanju različitim priborom koji služi za izradbu proizvoda i usluga kod kuće, na radnom mjestu i u širem okružju“ (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 160),
5. Društveno-humanističko područje naglašava „razvoj učenika kao samostalnih i odgovornih osoba, pojedinaca i građana koji će biti sposobni razumjeti i kritički promišljati položaj i ulogu čovjeka u suvremenom svijetu te aktivno sudjelovati u društvenomu, kulturnomu, gospodarskomu i političkomu razvoju vlastitoga društva, s posebnom odgovornošću za njegov demokratski razvoj. U okviru ovog područja učenici se bave pitanjima čovjekova života i društva u različitim vremenima i na različitim prostorima“ (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 180),
6. Umjetničko područje osposobljava „učenike za razumijevanje umjetnosti i za aktivan odgovor na umjetnosti svojim sudjelovanjem. Osim toga osposobljava ih za učenje različitih umjetničkih sadržaja i razumijevanje sebe i svijeta pomoću umjetničkih djela i medija te za izražavanje osjećaja, iskustava, ideja i stavova umjetničkim aktivnostima i stvaralaštvom. U umjetničko odgojno-obrazovno područje ubrajaju se Vizualne umjetnosti i dizajn, Glazbena kultura i umjetnost,

Filmska i medijska kultura i umjetnost, Dramska kultura i umjetnost te Umjetnost pokreta i plesa“ (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 208),

7. Tjelesno i zdravstveno područje odnosi se na „usvajanje znanja, stjecanje vještina i navika te razvijanje pozitivnoga stava prema tjelesnoj aktivnosti i zdravomu načinu življenja kako bi se omogućilo postizanje najboljih tjelesnih i duševnih potencijala pojedinca. Važno je za skladan razvoj psihosomatskih osobina učenika, za razvoj njihovih psihičkih osobina i motoričkih sposobnosti, za usavršavanje biotičkih motoričkih i socijalnih motoričkih znanja te za razvoj temeljnih kompetencija“ (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 252).

Temeljem odgojno – obrazovnih vrijednosti i ciljeva navedenih u Nacionalnom okvirnom kurikulumu svaka škola donosi vlastiti Školski kurikulum. „Razvijeni školski kurikulum obuhvaća ishodišta sadržaja i ciljeva, školski život, kulturu škole, učinkovitost škole, nastavu, školski menadžment, osobnost učitelja/nastavnika i njihov osobni razvoj, ciljeve i strategije razvoja kvalitete, težišne točke, vremenske standarde, oblike zajedničkog rada, kurikulum za roditelje, radno okruženje, roditelja—učitelja/nastavnika, učenika—učitelja/nastavnika, rad u školskoj zajednici, kurikulum skrbi i instrumente evaluacije (Jurić, 2005: 12). Iako svaki kurikulum nalikuje strukturno jedan na drugi, svaki od njih može se kreativno razvijati u više pravaca. Previšić (2007) ističe da je polazište svakoga kurikuluma kvaliteta. Ono što utječe na kvalitetno napisan školski kurikulum upravo je ozračje škole i razreda, profesionalni razvoj, poučavanje u školski i slično.

3.3. Načini i metode realizacije izvannastavnih aktivnosti

Načini i metode izvannastavnih aktivnosti ne razlikuju se mnogo od onih u redovnoj nastavi. Realiziraju se u „obliku radioničkoga, projektnoga, skupno-istraživačkoga, samoistraživačkog tipa odgojno-obrazovnoga rada, terenske nastave i/ili drugih aktivnih didaktičko-metodičkih pristupa“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006).

Organiziranost izvannastavnih aktivnosti iznimno je važna zbog postizanja ciljeva koji se oslanjaju na želje i ambicije učenika. Prvenstveno je za određenoodređeno djelovanje potrebno osigurati pogodno i pozitivno ozračje, stvoriditi uvjete i materijale za rad te uspostaviti međusobne odnose, kao i poštivanje i toleriranje. Kao važna komponenta ističe se odnos između nastavnika i učenika te funkcija nastavnika koji se trudi ispuniti učenikova očekivanja koja nisu potpuno određena. „Za uspješnu

organizaciju i realizaciju izvannastavnih aktivnosti potrebno je poštivati načela kao što su dobrovoljnost pristupa i istupa, slobodu izbora aktivnosti, zadovoljavanje individualnih sklonosti, organiziranost rada, samoaktivnost učenika, primjerenost oblika i sadržaja dobi i mogućnostima učenika, raznovrsnost aktivnosti, snošljivost ili tolerantnost i suradnju te sustavnost i smislenost (Cindrić, 1992: 13). Fudurić (2012) ističe da se učenikov interes za učenjem ili savladavanjem novih vještina ili znanja može potaknuti znatiželjom. Nastavnik to može potaknuti na različite načine a samo neki od njih su istraživanje ili igra. Rad u grupama je također jedan od načina. „Zabavni način poučavanja učenika izuzetno se uspješno može odvijati primjenom različitih radionica, kao što su igranje društvenih igara, gledanje filmova, čitanje i dramatizacija priča, igre riječima, pantomima, crtanje i slikanje, plesni pokreti i slično“ (Fudurić, 2012: 8). Odabir izvannastavne aktivnosti ovisi o vlastitim interesima i željama učenika.

Prema Nastavnom planu i programu „sadržaji i područja ostvarivanja izvannastavnih aktivnosti veoma su raznolika te obuhvaćaju nekoliko područja:

- literarne, dramske, novinarske, filmske radionice, likovne radionice, organiziranje školskog radija i školskih novina, projekti – umjetnički stilovi i razdoblja glazbeni projekti, zborsko pjevanje i slično,
- prirodoslovno-matematičko područje, koje omogućuje iskustveno učenje i razmatranje odnosa, primjerice, čovjek i biljke, čovjek i životinje, pokusi iz kemije, kemija u okolišu, kemija u svakodnevnom životu, meteorologija, istraživanje uzroka i posljedica prirodnih nepogoda, kartografija, genetika, astronomija,
- športsko-zdravstveno-rekreacijsko područje, koje se odnosi na stjecanje športskih vještina i sposobnosti (nogomet, košarka, odbojka, šah), učenje društvenih plesova, folklora, ovladavanje vještinama i sposobnostima korektivne gimnastike, vježbama opuštanja i slično,
- njegovanje nacionalne i kulturne baštine, koje se odnose na izradbu i realizaciju projekata o istraživanju zavičaja, etnologije, turističke kulture itd,
- očuvanje prirode i okoliša te zdravoga načina života, koje obuhvaća istraživanje zavičaja i očuvanje njegova okoliša, učenje o očuvanju okoliša, stjecanje kulture življenja u zdravom okolišu za zdrav okoliš,
- društveno-humanistički projekti i radionice, koje se odnose na građanski odgoj i obrazovanje, prava djece i ljudska prava,
- učeničko zadrugarstvo, koje obuhvaća seosko gospodarstvo, domaćinstvo, pčelarstvo, osnovne tehnike kukičanja, vezenja, pletenja, uređenje školskih vrtova,

– tehničko stvaralaštvo, koje se odnosi na tehničke inovacije, tehnike modeliranja i građenja, maketarstvo“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Osim toga, Fudurić (2012) dijeli izvannastavne aktivnosti prema sadržaju djelovanja na one koje su vezane uz riječ, sliku ili pokret. Učenici svoje interese razvijaju prema odabranim područjima.

- u zboru, plesnim skupinama ili ritmici razvijaju zvuk i pokret,
- u okviru recitatorske grupe, dramsko-recitatorske ili lutkarske grupe razvijaju glumu,
- putem nogometa, rukometa i odbojke razvijaju sport,
- umjetnost razvijaju uz likovnu grupu, keramičare i foto grupu,
- riječ ili književnost razvijaju putem literarne skupine ili novinarske skupine,
- ekološko djelovanje usmjereno je na eko grupu,
- ostala područja razvoja odnose se na geografe, biologe, prometnu grupu i slično.

3.4. Uloga nastavnika u planiranju, organiziranju i realiziranju izvannastavnih aktivnosti

Kao i u poticanju kreativnosti, u djelotvornosti izvannastavnih aktivnosti veliku ulogu ima nastavnik. „Od nastavnika se očekuje i da bude pokretač i organizator u izvođenju izvannastavne aktivnosti, da otkriva učenikovu najbolju sposobnost te na nju usredotočuje svoje djelovanje, da bude osoba koja će pravedno voditi i savjetovati učenike, da bude sklon istraživanju, eksperimentiranju, izboru te usvajanju vještina i metoda koje unapređuju njegovo pedagoško, didaktičko i metodičko djelovanje“ (Mlinarević i Brust Nemet, 2012: 11). Osim toga što se nastavnik nalazi u funkciji poticanja učeničke kreativnosti, mora i sam posjedovati niz osobina koje mu omogućavaju da bude kreativan u radu s učenicima pa tako i u organiziranju, planiranju i realiziranju izvannastavnih aktivnosti.

Od učitelja, koji se smatra voditeljem aktivnosti, očekuje se „kreativan pristup osmišljavanju izvannastavnih aktivnosti te potpuna predanost u animiranju i poticanju učenika“ (Svalina i sur., 2016: 12). Zrilić i Košta (2009) ističu da rad u manjim grupama i sa što manje formalnosti uvijek stvara pozitivno ozračje među učenicima. Istraživanja koja su dosad provedena na temu poticanja kreativnosti u odgojno-obrazovnom radu pokazuju da negdje postoji „kočnica“ koja onemogućava učenicima da potpuno ostvare

svoj kreativni potencijal. Jedno od takvih čimbenika ističe se i traženje savršenosti u postizanju rezultata. To se posebice pokazuje u bavljenju sportskim aktivnostima gdje se ne cijeni amaterstvo već profesionalizam. Ipak, važno je pokazati učenicima da se od njih ne traži savršenstvo i preciznost, već da se njihova kreativnost može prepoznati upravo u različitosti i jedinstvenosti.

S obzirom na to da učenici prema vlastitim željama biraju izvannastavne aktivnosti, planirani način realizacije nastave gotovo uvijek je ostvariv. Tome u prilog ide visoka motivacija učenika i kompetentnost nastavnika, no u svemu tome prisutna je individualnost učenika i nastavnika pa s time i njihovo definiranje kreativnosti te svjesnost o vlastitoj kreativnosti. Upravo izvannastavne aktivnosti mogu pridonijeti prepoznavanju kreativnosti i njezinom razvoju jer imaju „više prostora“ u planiranju načina realizacije.

4. Prikaz rezultata dosadašnjih istraživanja o doprinosu izvannastavnih aktivnosti u razvoju kreativnosti

Temelj za razvoj kreativnosti u školama je kurikulumsko planiranje i programiranje koje ostavlja „prostora“ za planiranje takvih aktivnosti. Craft i sur. (2014) proveli su istraživanje u dvije škole u južnoj Engleskoj koje su svoj odgojno-obrazovni rad usmjerile prema kreativnosti. Istraživači su nastojali razumjeti društveno konstruirana značenja u svakoj školi, obraćajući pažnju na pojedinačne stavove i mišljenja. Pozornost se usmjerila prema karakteristikama pedagogije za kreativnost u ovim školama. Kroz određeni vremenski period rezultati su pokazali:

- važnost značajke sukonstrukcije kurikuluma u svakoj školi te postavljanje naglaska na kontekst stvarnog života i relevantnost;
- učeničku kontrolu ili vlasništvo. Obje škole naglašavale su pružanje sigurne okoline, aktivnog djelovanja koje potiče djecu na donošenje odluka nudeći im vlasništvo i kontrolu. Ova se karakteristika na jedinstven način ostvarila u svakoj školi;
- visoka očekivanja učitelja u učeničkom kreativnom uključivanju što se odnosi na vrednovanje učeničke motivacije i sposobnosti.

Nadalje, istraživanje provedeno u Kini je imalo za cilj ispitati zastupljenost elemenata kreativnosti u tradicionalnoj učionici i kroz izvannastavne aktivnosti. Utvrđeno je da je u „tradicionalnoj učionici“ teško postići zastupljenost kreativnosti, tako da izvannastavne aktivnosti koje potiču znanstvene i tehnološke inovacije imaju prednost u ovom aspektu, što se može koristiti za razvoj kreativnog mišljenja učenika i primjenu u stvarnom životu. Stoga se od njih posebno zahtjeva povezivanje redovne nastave i izvannastavnih aktivnosti u svrhu promicanja razvoja kreativnosti kod djece (Xiao-jiang i Xue-ting, 2012).

Još jedno istraživanje koje je vrijedno istaknuti proveli su Kuhar i Sabljčić (2016) u kojem su analizirali literarne, recitatorske, dramske, novinarske, radijske i filmske skupine u praksi. Istraživanje kreativnosti u okviru ovih skupina pokazalo je da one mogu utjecati na kreativni rad učenika na vrlo visokoj razini što su potvrdili i rezultati njihova rada. Proučavane skupine stvarale su literarne radove, recitale i igrokaze, uređivali i tiskali školske novine te stvarali radijske emisije i filmove. Štoviše, u srednjoškolskim sekcijama odvijao se složeniji kreativni proces nego u osnovnoškolskim sekcijama, što je u skladu s razlikama u sposobnostima učenika. Ta se razlika najviše očituje u

novinarskim, radijskim i filmskim skupinama koji, za razliku od literarno-pjesničko-recitatorskih i dramskih skupina, u svom radu podrazumijevaju primjenu tehničkih znanja poput informatičke pismenosti ili rada sa snimačem i kamerom. Tijekom kreativnog procesa u proučavanim klubovima članovi su promišljali, predlagali, ocjenjivali, razrađivali planove rada, utvrđivali dobre i loše strane svojih ideja i korigirali ih, predviđali, raspravljali, analizirali, oblikovali, a cijeli je proces obilježen originalnošću. Cilj istraživanja bio je pridonijeti neistraženim temama organizacije i vođenja izvannastavnih književnih, recitatorskih, dramskih, novinarskih, radijskih i filmskih skupina. Nastojalo se naglasiti kako izvannastavne aktivnosti otvaraju mogućnost drugačijeg načina rada od redovne nastave. Poticaji su za otklanjanje problema i oslobađanje od mjerodavnih zahtjeva službenih planova i programa rada ili rada s udžbenikom. Sve su to uvjeti koji pogoduju razvoju kreativnosti, što se u praksi potvrdilo.

Danas se škole trude odmaknuti od propisanih nastavnih planova i programa želeći uključiti u nastavni proces učenike. Osmišljavaju se načini na koje će se čuti njihov „glas“, koji će dati doprinos razvoju škole kao odgojno – obrazovno ustanove te ju mijenjati na bolje. Međutim, upravo to predstavlja veliki izazov. Svaka od škola trudi se pronaći jedinstven način putem odabira različitih izvannastavnih aktivnosti, oblika rada i metoda.

5. Metodologija rada

5.1. Predmet istraživanja

O konceptu kreativnosti može se govoriti na više načina, ovisno o polazištima i definicijama pojedinih autora i tradicijama teorijske misli. „Proučavanje kreativnosti dominantno je u službi odgoja i obrazovanja gdje se škola kao mjesto sustavnog razvijanja učenika smatra jednom od osnovnih predispozicija za razvoj kreativnog potencijala pojedinca (Somolanji i Bognar, 2008: 90). Kreativnost se u odgojno-obrazovnom radu može očitovati u obliku samostalnosti i neovisnosti u donošenju odluka, divergentnog i kritičkog mišljenja, ili čak novim i originalnim idejama. Predmet analize rada je relevantna dostupna pedagoška dokumentacija čijom se sustavnom analizom može utvrditi odnos izvannastavnih aktivnosti i kreativnosti. Analizom školske dokumentacije ispitat će se pedagoška dokumentacija osam osnovnih škola na području Doline Neretve u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (osnovna škola Stjepana Radića u Metkoviću, osnovna škola Don Mihovila Pavlinovića u Metkoviću, osnovna škola Kula Norinska u Kuli Norinskoj, osnovna škola Ivo Dugandžić-Mišić u Kominu, osnovna škola Opuzen u Opuzenu, osnovna škola Vladimira Nazora u Pločama, osnovna škola Fra Ante Gnječa u Staševici i osnovna škola Otrić-Dubrave u Otrić-Seocima), a pedagoška dokumentacija koja će se uzeti u obzir su Školski kurikulumi i Godišnji planovi i programi za školsku godinu 2021./2022.

5.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog *desk*-istraživanja je ispitati, utvrditi, analizirati i interpretirati elemente koji upućuju implicitno i eksplicitno na mjesto i ulogu kreativnosti u osnovnoškolskim izvannastavnim aktivnostima te moguća rješenja i postupke kojima bi se pojavnost ovih elemenata u aktivnostima mogla povećati. *Desk*-istraživanjem „podaci se analiziraju i sistematiziraju prema kriterijima koje postavlja istraživač i koji su sukladni ciljevima i svrsi istraživanja“ (Lamza Posavec, 2015: 251). U ovom radu želi se problematizirati i naglasiti važnost procesa razvoja i poticanja kreativnosti u kontekstu izvannastavnih aktivnosti. Elementi koji upućuju implicitno ili eksplicitno na mjesto i ulogu kreativnosti u odgojno-obrazovnom radu ispitat će se putem analize sadržaja školske dokumentacije koja će se provesti s ciljem utvrđivanja vrsti i oblika izvannastavnih aktivnosti, ciljeva izvannastavnih aktivnosti, planiranog načina realizacije i potencijalnih ishoda učenja.

Provedenom analizom utvrdit će se sličnosti i razlike izvannastavnih aktivnosti prema kriteriju uključenosti elemenata kreativnosti u planiranje i organizaciju izvannastavnih aktivnosti.

5.3. Zadaci istraživanja

Na temelju iznesenog predmeta i cilja istraživanja te raspoloživih izvora literature, istraživanje uključuje sljedeće zadatke istraživanja:

1. Utvrditi i analizirati ponudu planiranih izvannastavnih aktivnosti s obzirom na odgojno-obrazovno područje realizacije u Školskim kurikulumima i Godišnjim planovima i programima za školsku godinu 2021./2022.,
2. Ispitati zastupljenost elemenata koji upućuju na kreativnost u planiranim izvannastavnim aktivnostima kroz ciljeve, očekivane ishode, načine realizacije i vrednovanje,
3. Utvrditi hijerarhiju izvannastavnih aktivnosti s obzirom na uključenost elemenata kreativnosti u planiranim izvannastavnim aktivnostima,
4. Interpretirati odnose implicitnih i eksplicitnih elemenata kreativnosti u jezično-komunikacijskom području i umjetničkom području.

5.4. Metoda istraživanja

Sukladno postavljenim zadacima istraživanja ovog diplomskog rada za prikupljanje podataka koristila se metoda analize sadržaja školske dokumentacije. Korištenje ove kvantitativne analize pruža istraživaču uvid u postojanje ili nepostojanje određene pojave ili svojstva i određuje precizne vrijednosti o njihovoj zastupljenosti (Lamza Posavec, 2015). Za potrebe ovog istraživanja napravljen je popis izvannastavnih aktivnosti (Prilog 1) i matrica istraživanja (Prilog 2). Koristio se kriterij kategorizacije elemenata kreativnosti prema načinu prepoznatljivosti u pedagoškoj literaturi: eksplicitno ili implicitno.

5.5. Postupak i tijek istraživanja

Kao što je već navedeno, podaci potrebni za ovo istraživanje prikupljali su se kroz analizu pedagoških dokumenata osam osnovnih škola na području Doline Neretve u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a dokumentacija koja je uzeta u obzir su Školski kurikulumi i Godišnji planovi i programi za školsku godinu 2021./2022.

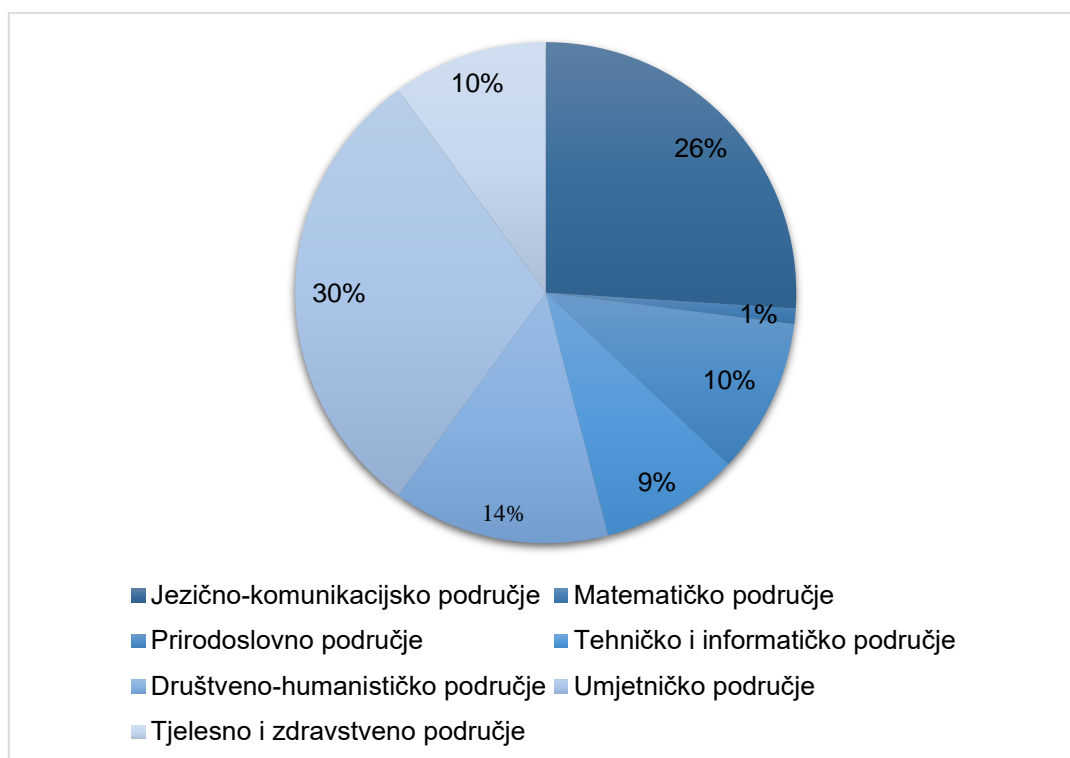
6. Analiza i interpretacija rezultata istraživanja

Nakon predstavljenog teorijskog dijela rada i metodologije istraživanja slijedi analiza i interpretacija dobivenih rezultata istraživanja o doprinosu elemenata koji upućuju na kreativnost u osnovnoškolskim izvannastavnim aktivnostima. S obzirom na to, rezultati istraživanja bit će predstavljeni ovim slijedom: prva tematska cjelina prikazuje ponudu planiranih izvannastavnih aktivnosti s obzirom na odgojno-obrazovno područje, a druga tematska cjelina razmatra zastupljenost elemenata koji upućuju na kreativnost u planiranim izvannastavnim aktivnostima kroz njihova obilježja. Treća tematska cjelina odnosi se na poredak izvannastavnih aktivnosti prema kriteriju uključenosti elemenata kreativnosti u planiranje realizacije aktivnosti, a četvrta tematska cjelina predstavlja interpretaciju odnosa implicitnih i eksplicitnih elemenata kreativnosti u jezično-komunikacijskom području i umjetničkom području.

6.1. Ponuda planiranih izvannastavnih aktivnosti prema odgojno-obrazovnom području

Analizom sadržaja školske dokumentacije, preciznije Školskog kurikulumu i Godišnjeg plana i programa za školsku godinu 2021./2022., utvrđeno je kako u osam navedenih osnovnih škola na području Doline Neretve u Dubrovačko-neretvanskoj županiji postoji 152 različita naziva planiranih izvannastavnih aktivnosti. Prikupljeni podaci će biti analizirani prema odgojno-obrazovnim područjima, a to su jezično-komunikacijsko područje, matematičko područje, prirodoslovno područje, tehničko i informatičko područje, društveno-humanističko područje, umjetničko područje i tjelesno i zdravstveno područje. Slijedi analiza ponude različitih izvannastavnih aktivnosti prema kurikulumskim područjima. Za potrebe ovog istraživanja napravljen je popis izvannastavnih aktivnosti (Prilog 1) koji pruža mogućnost pojašnjenja prikupljenih informacija.

1. Prikaz planiranih izvannastavnih aktivnosti prema kurikulumskom odgojno-obrazovnom području

Umjetničko područje je najzastupljenije prema brojnosti ponude planiranih izvannastavnih aktivnosti i obuhvaća 46 aktivnosti: Mali pjevački zbor, Veliki pjevački zbor, Recitatorsko-ritmička skupina, Glazbeno-scenska grupa, Likovna skupina, Literarna skupina, Mali kreativci, Umjetnost – poezija, Dramska grupa, Dramska družina viših razreda, Novinarska družina, Naši literarci, Instrumentalna skupina, Likovna radionica, Pjevački zbor, Likovna skupina, Zbor, Dramska skupina, Likovna grupa – grupa za estetsko uređenje škole, Društvene igre, Vesela svaštaonica, Pjevački zbor, Likovno-kreativna grupa, Dramska družina, Likovna grupa- Estetsko uređenje, Zbor, Male pletilje, Lutkarska skupina, Ritmička skupina, Likovna skupina, Etno skupina, ORIGAMI, Školski zbor, Likovna skupina, Školski zbor, Likovna radionica, Kreativna grupa, Kreativna radionica, Mali zbor, Školski pjevački zbor, Maketarstvo i modeliranje, Likovno-glazbena skupina, Mala likovna radionica, Školski zbor, Školski orkestar.

Drugo najzastupljenije mjesto ponude planiranih izvannastavnih aktivnosti je jezično-komunikacijsko područje koje obuhvaća 39 aktivnosti: Komm Und Spiel Mit!, Mladi germanisti, Comics Im Deutschunterricht, Brettspiele Im Deutschunterricht, INA – English book club, Bajkoljupci, Mala čitaonica, Njemačka skupina, Dramsko-

recitatorska skupina, Književni klub, Literarno – novinarska grupa, Engleski klub, Mali čitači, Dramsko-recitatorska skupina, Novinarska skupina, Dramska skupina, Recitatorska grupa, Recitatorska skupina, Dramsko-recitatorska skupina, Literarna skupina, Literarna skupina, Dramsko-recitatorska skupina, Dramsko-recitatorska skupina, Dramsko-recitatorska skupina, Dramsko-recitatorska skupina, Novinarska skupina, Dramsko-recitatorska skupina, Literarno-recitatorska skupina, Kultura i civilizacija zemalja engleskog govornog područja, Novinarska skupina, Novinarska skupina, Dramska skupina iz njemačkog jezika, Literarno-recitatorska skupina, Dramsko-recitatorska skupina, U svijetu engleskog jezika, Lutkarsko-dramska sekcija, Bajkaonica, Čitateljski klub, Dramsko-recitatorska skupina.

Društveno-humanističko područje na trećem je mjestu zastupljenosti planiranih izvannastavnih aktivnosti i obuhvaća 22 aktivnosti: Biblijska grupa, Radosne vijesti, Vjeronaučna olimpijada, Društvene igre, Radionica Učiti kako učiti, Geografska skupina, Vjeronaučna skupina, Mladi povjesničari, Pomladak crvenog križa, Povijesna grupa, Mladi geografi, Vjeronaučna skupina, Mladi geografi, Vjeronaučna skupina, Domaćinstvo, Prva pomoć, Povijesna skupina, Kultura i civilizacija, Geografska grupa, Zabavna geografija, Vjeronaučna olimpijada, Mladi Hrvatskog Crvenog križa.

Prirodoslovno područje obuhvaća sveukupno 15 planiranih izvannastavnih aktivnosti: EKO GRUPA, Domaćinstvo, Klub mladih tehničara, Ekologija i ja, Domaćinstvo, Ekološka skupina, Mali volonteri, Eko grupa, Mali ekolozi, Detektivi kulturne baštine, Ekološka skupina, Mali istraživači, Prirodnjačka grupa “Arancini”, Ekološka skupina, Ekološka skupina.

Tjelesno i zdravstveno područje također obuhvaća 15 planiranih izvannastavnih aktivnosti: Školsko sportsko društvo „GUSAR“, Univerzalna sportska škola, Vježbaonica, Atletika, Stolni tenis, Atletika, kros, Stolni tenis, Mali nogomet, Mali nogomet, Rukomet, Rukomet – djevojčice, Školsko sportsko društvo ŠŠD–rukomet(ž), atletika(m,ž), kros(m,ž), košarka(m,ž), futsal(m,ž), Boćarska skupina, Stolni tenis, Nogomet.

Tehničko i informatičko područje na drugom je mjestu najmanje zastupljenih planiranih aktivnosti i obuhvaća 14 aktivnosti: Digitalni alati, Filmska družina, Medijska skupina, Informatičko-robotička skupina, Mladi tehničari, Mladi tehničari, Robotika, Medijska skupina, Medijska skupina – Engleski jezik, Robotika, U svijetu medija, Multimedijalna grupa “Multimedijalci”, Robotika.

Najmanje zastupljene planirane izvannastavne aktivnosti očituju se u matematičkom odgojno-obrazovnom području i obuhvaćaju samo 3 aktivnosti: Matematička skupina, Zabavna matematika, Šah.

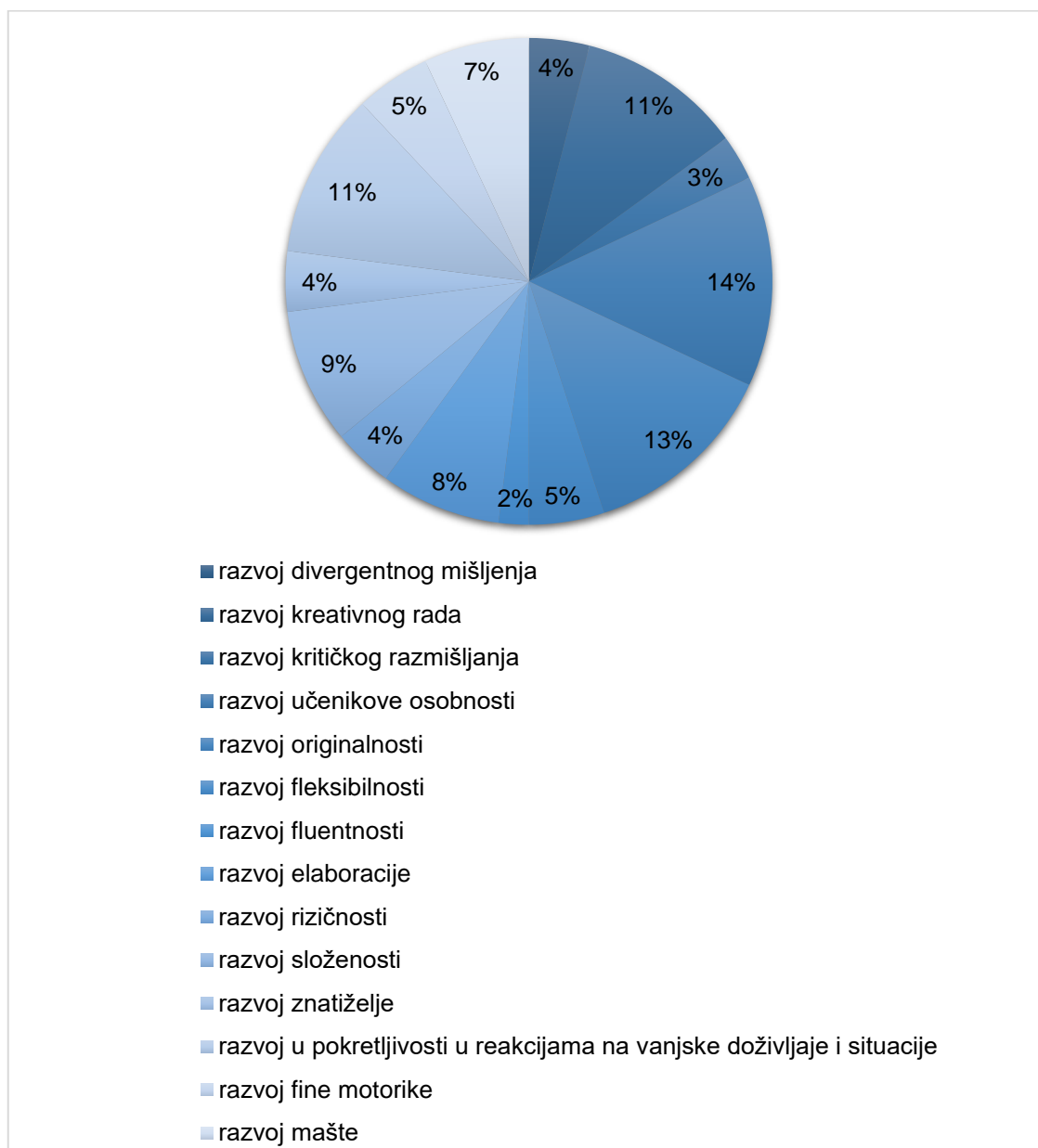
U skladu s postavljenim ciljem, u daljnjoj se interpretaciji rezultata prikazuje zastupljenost planiranih izvannastavnih aktivnosti s obzirom na kriterij podjele razredne i predmetne nastave. Prema prikupljenim podacima, od 152 planirane izvannastavne aktivnosti, predmetnoj nastavi pripada 77 aktivnosti (51%), razrednoj nastavi pripada 58 aktivnosti (38%), razrednoj i predmetnoj nastavi zajedno pripada 11 aktivnosti (7%) te za 6 izvannastavnih aktivnosti (4%) nisu navedeni podaci u pedagoškoj dokumentaciji.

Rezultati pokazuju da su planirane izvannastavne aktivnosti najviše zastupljene u umjetničkom području i jezično-komunikacijskom području, dok su najmanje zastupljene u matematičkom području. S obzirom na to da učenici samostalno biraju izvannastavne aktivnosti, analiza pokazuje da su radije usmjereni prema aktivnostima koje predstavljaju bilo kakav oblik zabave, bilo da je riječ o crtanju, plesu, fotografiranju, glumi ili nešto slično. Upravo taj sadržaj predlažu izvannastavne aktivnosti u jezično-komunikacijskom i umjetničkom području. Osim toga, s obzirom na veću količinu odgojno-obrazovnog rada, kao i vještina i sposobnosti učenika, očekivana je veća brojnost izvannastavnih aktivnosti u predmetnoj nastavi.

6.2. Zastupljenost elemenata kreativnosti na razini planiranih izvannastavnih aktivnosti

Prema drugom postavljenom zadatku istraživanja, fokus istraživanja usmjerio se na analizu elemenata koji upućuju na kreativnost u planiranim izvannastavnim aktivnostima. Radi potrebe istraživanja, elementi koji upućuju na kreativnost podijeljeni su u kategorije. Elementi koji eksplicitno upućuju na prisutnost kreativnosti u pedagoškoj dokumentaciji su razvoj divergentnog mišljenja, prisutnost kreativnog rada te razvoj kritičkog razmišljanja. Implicitni elementi u pedagoškoj dokumentaciji su razvoj učenikove osobnosti, razvoj originalnosti, razvoj fleksibilnosti, razvoj fluentnosti, razvoj elaboracije, razvoj rizičnosti, razvoj složenosti, razvoj znatiželje, razvoj u pokretljivosti u reakcijama na vanjske doživljaje i situacije i razvoj fine motorike. Kao element kreativnosti u pedagoškoj dokumentaciji koji se ne može aposteriorno razvrstati kao implicitni ili eksplicitni navodi se mašta. Za potrebe ovog istraživanja napravljena je matrica istraživanja (Prilog 2) koja pruža mogućnost pojašnjenja raspodjele elemenata.

Tablica 2. Prikaz zastupljenosti elemenata kreativnosti u pedagoškoj dokumentaciji

Element kreativnosti koji se najviše spominje u planiranju izvannastavnih aktivnosti je razvoj učenikove osobnosti. U pedagoškoj dokumentaciji navodi se: „uvježbavanje izražajnog čitanja, razvijanje osobnih potencijala“ ili „pozitivno utjecanje na cjeloviti razvoj osobnosti učenika“. Ostvaruje se i kroz „razvijanje etičkih osobina“ ili “poticanje samostalnosti”. Element koji je ostvario najmanji postotak zastupljenosti je razvoj fluentnosti. Svoj doprinos najčešće pridaje u istraživačkim elementima koji nisu u većoj mjeri zastupljeni prilikom planiranja izvannastavnih aktivnosti.

Nadalje, oblici rada koji su se najviše istaknuli su individualni rad, rad u skupinama i rad u paru. Metode rada koje se najviše ističu su istraživanje i razgovor. Od ostalih oblika rada i metoda u pedagoškoj dokumentaciji spominju se: suradničko učenje, prezentacija, igra, izrada panoa, aktivno učenje, timski rad, praktičan rad, crtanje, kreativno izražavanje, pisanje, projekti, kreativni rad, slikanje, obilježavanje blagdana, interpretativno-analitička metoda, izrada nakita, diskusija, iskustveno učenje, problemsko-stvaralačka metoda, akcija zaštite okoliša, radionice, asocijativno povezivanje, kviz, fotografiranje, izrada odjeće, građenje, učenje načelom zornosti, projektna nastava, modeliranje, izrada stripa, stvaranje pjesama, dijaloška metoda, mentalne mape, plesanje, pjevanje i razmjena ideja.

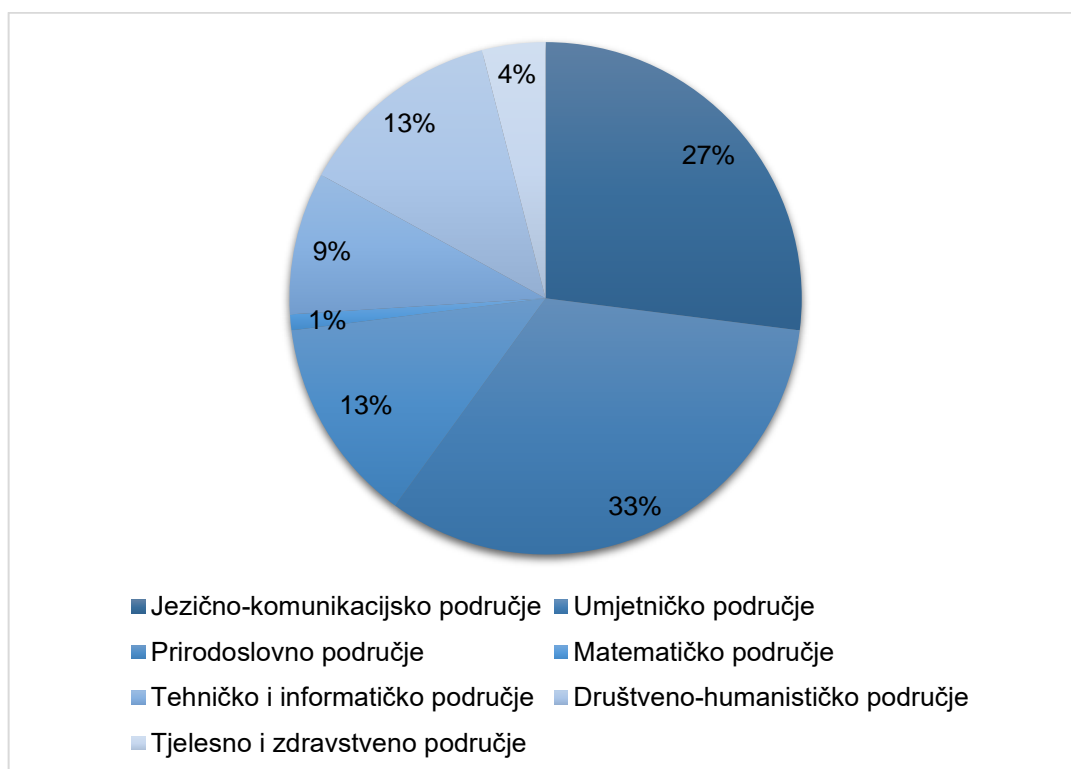
Što se tiče vrednovanja i samovrednovanja, elementi kreativnosti prepoznaju se u oblicima vrednovanja kao što su uključenost u školske aktivnosti, izložbeni panoi, prezentacije, javni nastup, stvaralaštvo, kviz, debate, predstava, razgovor, ankete, nagrade, zidne novine i fotostrip.

Elementi koji ukazuju na kreativnost u planiranju izvannastavnih aktivnosti prepoznaju se u ciljevima, ishodima, načinima realizacije i vrednovanja. Iako se ističu putem ciljeva i ishoda, načini realizacije i vrednovanja također pokazuju prisutnost. Primjerice, individualni rad i rad u skupinama omogućuje primjenu kreativnih elemenata u odgojno-obrazovnom radu za razliku od frontalnog rada. Nadalje, prilikom vrednovanja odsutnost ocjenjivanja „otvara prostor“ za vrednovanje učenikove osobnosti i kreativnosti, kao i njegovog doprinosa na slične načine.

6.3. Poredak izvannastavnih aktivnosti s obzirom na uključenost elemenata kreativnosti

Nakon uvida u rasprostranjenost planiranih izvannastavnih aktivnosti prema odgojno-obrazovnom području i elemenata koji upućuju na kreativnost u planiranim izvannastavnim aktivnostima, istraživanje se usmjerilo na zastupljenost elemenata koji upućuju na kreativnost prema odgojno-obrazovnom području.

Tablica 3. Prikaz zastupljenosti elemenata kreativnosti prema odgojno-obrazovnom području

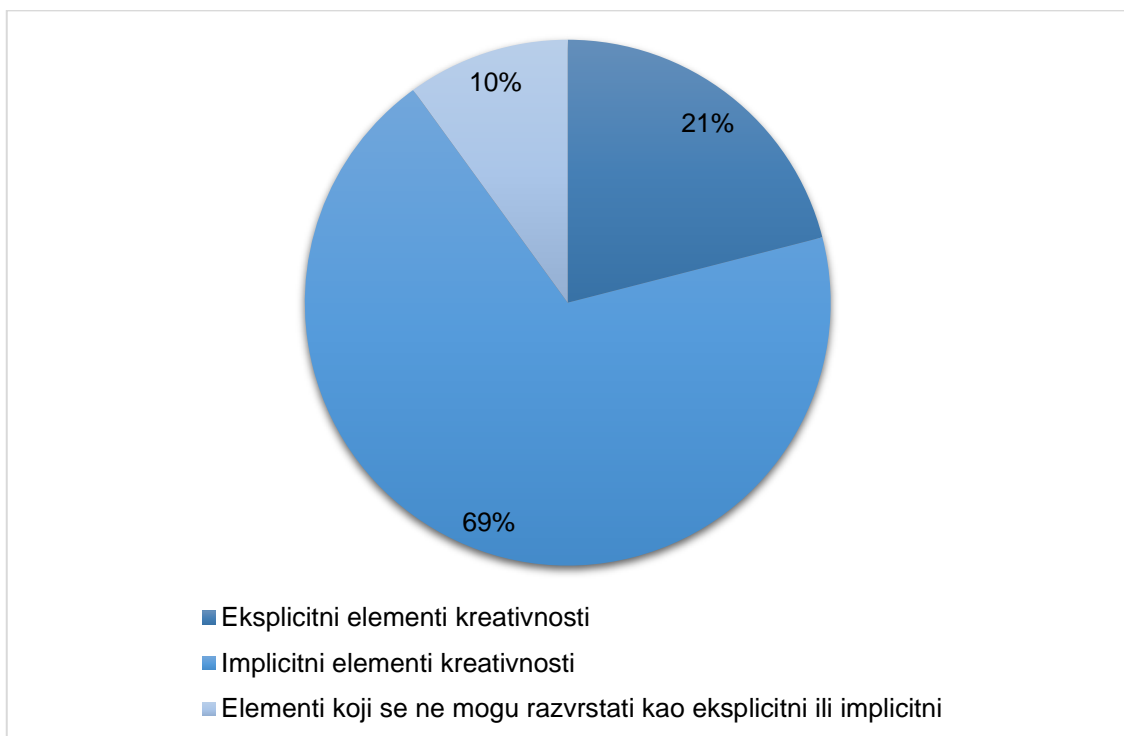

S obzirom na to da većina planiranih izvannastavnih aktivnosti u pedagoškoj dokumentaciji pripada umjetničkom području i jezično-komunikacijskom području, zastupljenost elemenata koji upućuju na kreativnost primjetno je veća. Sama tematika ovih vrsta izvannastavnih aktivnosti omogućuje raznovrstan odabir ciljeva, ishoda, sadržaja, načina realizacije i vrednovanja aktivnosti. Primjerice, umjetničko područje nudi izvannastavne aktivnosti koje se bave slikanjem, fotografiranjem, umjetničkim pisanjem, izradom nakita ili oslikavanjem školskog prostora koji se mogu promatrati kao kreativni procesi koji omogućuju izražavanje vlastitih ideja i originalnosti. S druge strane, matematičko područje koje ostvaruje najmanji postotak prema zastupljenosti elemenata kreativnosti može ponuditi prostor konceptu kreativnosti u samostalnom pronalaženju rješenja zadataka čime se postiže razvoj divergentnog mišljenja i samostalnost.

6.4. Odnos implicitnih i eksplicitnih elemenata u izvannastavnim aktivnostima jezično-komunikacijskog područja i umjetničkog područja

Prema posljednjem postavljenom zadatku istraživanja, analizom pedagoške dokumentacije ispitalo se odnosa elemenata koji upućuju na kreativnost s obzirom na način njihove prepoznatljivosti u planiranju izvannastavnih aktivnosti. U skladu s tim analizirani su eksplicitni elementi koji upućuju na kreativnost, implicitni elementi koji upućuju na kreativnost te elementi kreativnosti koji se ne mogu aposteriorno razvrstati kao implicitni ili eksplicitni u pedagoškoj dokumentaciji. S obzirom na to da je najveća pojavnost elemenata koji upućuju na kreativnost u jezično-komunikacijskom području i umjetničkom području, fokus istraživanja zadatka usmjerio se na ovu vrstu izvannastavnih aktivnosti.

Tablica 4. Prikaz odnosa elemenata kreativnosti s obzirom na eksplicitno ili implicitno navođenje u pedagoškoj dokumentaciji

Od eksplicitnih elemenata ističe se razvoj divergentnog mišljenja koji se u pedagoškoj dokumentaciji prepoznaje kao razvoj vizualnog mišljenja ili u obliku rasprave¹ koja

¹ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Otrići-Dubrave

omogućava razvoj divergentnog mišljenja. Element kreativnog rada navodi se kao poticanje pronalazjenja kreativnih i inovativnih rješenja problema², razvijanje stvaralačkih mogućnosti učenika³ ili razvijanje i poticanje kreativnog izražavanja pokretima tijela⁴. Kritičko razmišljanje ističe se kao razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja⁵ ili kao razvijanje kritičkog odnosa prema glazbenoj umjetnosti⁶. Eksplicitni elementi izravno se navode u pedagoškoj dokumentaciji i iznimno ih lako možemo prepoznati.

S druge strane, implicitni elementi teže se prepoznaju u pedagoškoj dokumentaciji, no njihova je brojnost veća. Tako se primjerice element razvoja učenikove osobnosti ističe kao razvoj literarne darovitosti⁷, pokazivanje izražajnih usmenih i glumačkih sposobnosti učenika⁸ ili razvijanje ljubavi prema scenskom djelu⁹. Razvoj originalnosti u planiranim izvannastavnim aktivnostima u pedagoškoj literaturi prepoznaje se kao učenje animacije i uporabe glasa kao izražajnog sredstva¹⁰, stvaralačko prepričavanje (npr. uvođenje novog lika, promjena kraja bajke, osmišljavanje nastavka bajke)¹¹ ili oblikovanje i izražavanje misli i osjećaja¹². Među implicitnim elementima ističe se i razvoj fine motorike koji se u literaturi pojavljuje kao izrada maketa prema tehničkoj dokumentaciji, razvijanje motoričkih sposobnosti¹³ ili modeliranje, rezanje, lijepljenje, slaganje, šivanje, kaširanje¹⁴. S druge strane, implicitni element koji se najmanje spominje u planiranim izvannastavnim aktivnostima je razvoj fluentnosti koji se ističe kao poticanje istraživanja čime se potiče pronalazak što većeg broja rješenja za određeni problem.

Mašta se kao element koji se ne može razvrstati kao eksplicitni ili implicitni prepoznaje kao postavljanje pripovijetki na scenu (božićna priredba te film za stranice škole)¹⁵, korištenje igranja uloga, igre kao načina izražavanja i učenja¹⁶ ili razvijanje mašte, doživljavanje i uživanje u likove, pojave i predmete¹⁷.

² Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Don Mihovila Pavlinovića

³ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Otrići-Dubrave

⁴ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Stjepana Radića

⁵ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Stjepana Radića

⁶ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Kula Norinska

⁷ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Don Mihovila Pavlinovića

⁸ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Stjepana Radića

⁹ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Stjepana Radića

¹⁰ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Stjepana Radića

¹¹ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole „Ive Dugandžića“ Komin

¹² Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Opuzen

¹³ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole „Vladimira Nazora“ Ploče

¹⁴ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Otrići-Dubrave

¹⁵ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Don Mihovila Pavlinovića

¹⁶ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Opuzen

¹⁷ Školski kurikulum za 2021./2022. godinu Osnovne škole Stjepana Radića

Iz prikupljenih informacija može se uvidjeti kako se elementi kreativnosti u planiranim izvannastavnim aktivnostima mogu prepoznati na izravan ili neizravan način. Dok se eksplicitni elementi navode izravno kao kreativan i praktičan rad, razvoj kritičkog mišljenja i sl., implicitni elementi prepoznaju se neizravno kroz sudjelovanje u koncertima, kvizovima, priredbama, izložbama. Uređivanje školske okoline u planiranim izvannastavnim aktivnostima u umjetničkom području također zahtijeva razvoj kreativnosti. Snimanje filmskog uratka ili videoreklame podrazumijeva razvoj više implicitnih elemenata kao što su razvoj originalnosti, kreativnog rada, složenosti, rizičnosti, fluentnosti, fleksibilnosti i mašte. Primjerice, plan izvannastavne aktivnosti „Male pletilje“ iz Osnovne škole Stjepana Radića ne navodi nigdje izravno razvoj kreativnosti, no sadrži mnoštvo implicitnih elemenata.

7. Osvrt i preporuka za buduća istraživanja

Iz ove je interpretacije rezultata moguće zaključiti kako postoji potreba za pridavanjem veće pozornosti mogućnostima koje bi otvorile detaljniji uvid u istraživanje potencijala izvannastavnih aktivnosti, a samim time i kreativnosti u planiranju izvannastavnih aktivnosti. Informacije o planiranim izvannastavnim aktivnostima navedene u pedagoškoj dokumentaciji pružaju jedan dio cjelokupnog procesa. U nekim od planiranih aktivnosti nisu navedeni eksplicitno ni implicitno metode rada, oblici rada, način realizacije i način vrednovanja. S obzirom na slabu zastupljenost informacija o tim podacima koji imaju potencijal za poticanje kreativnosti, potrebno je uključiti višestruke perspektive u istraživanju ove tematike.

Prilikom pisanja plana rada i programa izvannastavnih aktivnosti nastavnici imaju očekivanja, no ipak neke od vlastitih ideja neće unijeti u planiranje rada. Temeljem napisanog plana i programa izvannastavne aktivnosti ne možemo znati hoće li se ti ciljevi, ishodi i zadaci ispuniti u stvarnosti. S jedne strane nalazi se perspektiva o provedbi planirane aktivnosti, a s druge strane nalazi se stvarnost ili realnost aktivnosti. Primjerice, u planu izvannastavne aktivnosti *Kreativna grupa* u Osnovnoj školi „Vladimir Nazor“ Ploče kroz ciljeve, ishode, načine realizacije i vrednovanja mogu se pronaći dva elementa koja upućuju na kreativnost. Stoga, iako elementi koji upućuju na kreativnost implicitno ili eksplicitno nisu navedeni u pedagoškoj dokumentaciji to ne mora nužno značiti da se ona u realnosti ne provodi u odgojno-obrazovnom radu. Isto tako, ako se elementi navode u planiranju ne mora značiti da se nužno provode u odgojno-obrazovnom radu.

Put prema tome svakako bi pridonijeli intervjui s nastavnicima te osvještavanje potrebe za kreativnom nastavom. Stoga je polazna točka svakako, uz intervjue, provesti opservacije realizacije izvannastavnih aktivnosti. Potrebno je uključiti višestruke perspektive u istraživanje ove tematike kako bi se mogao unaprijediti doprinos kreativnosti u izvannastavne aktivnosti, a ovo je bila samo jedna od njih.

8. Zaključak

Ovim radom, na temelju znanstvenih teorijskih postavki i rezultata analize pedagoške dokumentacije, ukazalo se na važnost i ulogu kreativnosti u planiranim izvannastavnim osnovnoškolskim aktivnostima. Sve ono čemu učenici pridaju pozornost u odgojno-obrazovnom radu utječe na oblikovanje pojedinca kao osobe, pa tako i kreativnost. U odgoju i obrazovanju djeteta, kreativnost kao koncept predstavlja osnovu i temelj kojom učenici usvajaju obrazovne sadržaje. Koriste ju prilikom izražavanja misli, ideja i osjećaja, rješavanja problema, suočavanja s izazovima i poteškoćama. Kreativno promišljanje i djelovanje pomaže učeniku u cjelovitom odgoju i obrazovanju. Prepoznaje se implicitno ili eksplicitno u metodama i oblicima rada, aktivnostima i sadržajima. U okviru izvannastavnih aktivnosti, učenik otkriva vlastite sposobnosti i vještine koje može potencijalno razvijati.

Planiranje, organiziranje i realiziranje izvannastavnih aktivnosti složen je proces u kojem je pažnju potrebno posvetiti velikom broju čimbenika, a kreativnost je jedna od njih. Na ispravnu primjenu kreativnosti u odgojno-obrazovnom radu utječu nastavnici, pozitivno školsko ozračje, a između ostalog i vrsta izvannastavne aktivnosti. Prema kurikulumskim područjima, aktivnosti koje su najzastupljenije u školama obuhvaćaju jezično-komunikacijsko područje i umjetničko područje. Ovisno o kurikulumskom području, elementi kreativnosti mogu se uključiti više, a mogu i manje. Elementi koji eksplicitno upućuju na prisutnost kreativnosti, implicitni elementi u pedagoškoj dokumentaciji i element kreativnosti u pedagoškoj dokumentaciji koji se ne može aposteriorno razvrstati kao implicitni ili eksplicitni prepoznaju se u ciljevima, ishodima, oblicima rada i metodama rada, vrednovanju i samovrednovanju. Brojnost implicitnih elemenata pokazuje i samu kreativnost nastavnika u planiranju izvannastavnih aktivnosti.

Iz svega navedenog važnost ove tematike, samim time i istraživanja, jest razumljiva. Povijesni pregled istraživanja kreativnosti ukazuje na različitost poimanja samog koncepta, iz čega proizlazi pozornost pridana istraživanju koncepta kreativnosti. Ni danas se fokus nije puno promijenio te se i dalje provode istraživanja na ovu temu kako bi se što bolje kreativnost mogla primijeniti u cjelovitom odgoju djeteta. Djeci i mladima kreativnost kao osobina je važna kako bi mogli donositi nove ideje i pristupe, a prema njima treba biti usmjeren pozitivan i ispravan utjecaj.

9. Literatura

1. URL 1: Hrvatska enciklopedija, <https://enciklopedija.hr/> (17.5.2022.)
2. URL 3: Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27516> (27.5.2022.)
3. Amabile, T.M. (1988), A model of creativity and innovation in organizations. U: Staw, B.M.,Cummings, L.L. (Ur.), *Research in Organizational Behavior*, CT: JAI, Greenwich.
4. Amabile, T.M. (2012), Componential theory of Creativity. U: Kessler, E.H. (Ur.), *Encyclopedia of Management Theory*, Sage Publications.
5. Arar, Lj., Rački, Ž. (2003), Priroda kreativnosti. *Psihologijske teme*, 12: 3-22.
6. Bertić, D., Krašovec-Salaj, D. (2000), Interaktivno i suradničko učenje u nastavi prirode i društva u okviru ERR sustava. *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*, 1(2): 335–343.
7. Bjelanović Dijanić, Ž. (2012), Neke metode za razvoj kritičkog mišljenja po ERR sustavu. *Metodički ogledi*, 19(1): 163–179.
8. Bognar, L. (2012), Kreativnost u nastavi. *Napredak*, 153(1): 9-20.
9. Cindrić, M. (1992). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika osnovne škole. *Život i škola*, 41(1): 49-68.
10. Copley, A. J. (2011), Definitions of creativity. U: Runco, M.A. i Pritzker, S.R. (Ur.), *Encyclopedia of creativity*, San Diego, CA: Academic Press, 511-524.
11. Csikszentmihalyi, M. (1996), *Creativity Flow and the psychology of discovery and invention*. New York: Harper/Collins.
12. Čudina-Obradović, M., Bilopavlović, T., Ladika, Z., Šuškanović Stipanović, R. (1997). Dosadno mi je – što da radim. *Priručnik za razvijanje dječje kreativnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
13. D' Inverno, M., Still, A. (2016), A History of Creativity for Future AI Research. *Computational Creativity 2016 ICCV 2016*, 147-154.
14. Fabijanić, V. (2014). Projektna nastava: primjena u izradi istraživačkih radova učenika. *Educ.biol.*, 1: 89-96.
15. Fudurić, B. (2012), Mogućnosti rada u izvannastavnoj aktivnosti. *Napredak: časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 153(1): 107-116.

16. Gabora, L. (2013), Psychology of Creativity. U: Carayannis, E.G. (Ur.), *Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship*, New Delhi, India: Springer, 1515-1520.
17. Guilford, J. P. (1983), Transformation abilities or functions. *Journal of Creative Behavior*, 17(2): 75-83.
18. Huzjak, M. (2009), Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 8(1): 289-300.
19. Jurić, V. (2005), Kurikulum suvremene škole. *Pedagogijska istraživanja*, 2(2): 185-197.
20. Kaufman, J.C. (2009), *101 Creativity*. Springer Publishing Co.
21. Kaufman, J.C., Beghetto, R.A. (2009), Beyond Big and Little: The Four C Model of Creativity. *Review of General Psychology*, 13(1): 1–12.
22. Kaufman, J.C., Beghetto, R.A. (2013), Fundamentals of Creativity. *Educational leadership: journal of the Department of Supervision and Curriculum Development*, 70(5): 10-15.
23. Koludrović, M., Reić Ercegovac, I. (2010), Poticanje učenika na kreativno mišljenje u suvremenoj nastavi. *Odgojne znanosti*, 12(2): 427-439.
24. Koren, I. (1989), *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*. Zagreb: Školske novine.
25. Kuhar, K., Sabljčić, J. (2016), The Work and Role of Extracurricular Clubs in Fostering Student Creativity. *Journal of Education and Training Studies*, 4(4): 93-104.
26. Kunac, S. (2015), Kreativnost i pedagogija. *Napredak*, 156(4): 423-446.
27. Lowenfeld, V. (1987), *Creative and mental growth*. New York : Macmillan ; London : Collier Macmillan.
28. Maksimović, A., Stančić, M. (2012), Nastavne metode iz perspektive nastavnika. *Metodički obzori*, 7(2012)1 (14): 69-82.
29. Martinčević, J. (2010), Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole. *Život i škola*, 24(56): 19-34.
30. Mlinarević, V., Brust Nemet, M. (2012), *Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*. Osijek: Učiteljski fakultet u Osijeku.
31. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi (2011), Zagreb: MZOŠ RH. Dostupno na: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (30.7.2022.)

32. Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html (18.7.2022.)
33. Nola, D. (1987), *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus.
34. Pedagoška enciklopedija (1989), Zagreb: Školska knjiga.
35. Previšić, V. (2005), Kurikulum suvremenog odgoja i škole: metodologija i struktura. *Pedagogijska istraživanja*, 2 (2): 165-173.
36. Renzulli, J. S., Reis, S. M. (1985), The Schoolwide Enrichment Model Executive Summary. Dostupno na: www.gifted.uconn.edu (11.9.2022.)
37. Rhodes, M. (1961), An analysis of creativity. *The Phi Delta Kappan*, 42(7): 305-310.
38. Runco, M. A. (2004), Creativity. *Annual Review of Psychology*, 55: 657-687.
39. Somolanji, I., Bognar, L. (2008), Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola*, 19: 87-94.
40. Srića, V. (2003), *Kako postati pun ideja: Menadžeri i kreativnost*. 2. izd. Zagreb. M.E.P. CONSULT.
41. Sternberg, R. J. (1999.). *Uspješna inteligencija: kako praktična i kreativna inteligencija određuju uspjeh u životu*. Zagreb: BARKA.
42. Supek, R., Posilović, A., Nola, D., Kroflin, L. (1987), *Dijete i kreativnost*. Zagreb: ČGP Delo.
43. Svalina, V., Bistrović, K., Peko, A., (2016), Izvannastavne glazbene aktivnosti u prva četiri razreda osnovne općeobrazovne škole. *Napredak*, 157(1-2): 71-89.
44. Vrkić Dimić, J. (2013), Socijalni oblik nastavnog rada – rad u skupinama. *Acta Iadertina*, 4(1): 23-34.
45. Vrkić Dimić, J. (2013), Kompetencije učenika i nastavnika za 21. stoljeće. *Acta Iadertina*, 10(1): 49-60.
46. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2020). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (21.7.2022.)
47. Zrilić, S., Košta, T. (2009), Učitelj - kreator izvannastavnih aktivnosti. *Magistra Iadertina*, 4(4): 160-172.
48. Xiao-jiang, Z., Xue-ting, Z. (2012), Another Way to Develop Chinese Students' Creativity: Extracurricular Innovation Activities. *US-China Education Review*, 6: 566-571.

10. Popis tablica i slika

Slika 1. Prikaz troprstenastog modela (Renzulli i Reis, 1985).....	15
Tablica 1. Prikaz planiranih izvannastavnih aktivnosti prema kurikulumskom odgojno-obrazovnom području.....	31
Tablica 2. Prikaz zastupljenosti elemenata kreativnosti u pedagoškoj dokumentaciji...	34
Tablica 3. Prikaz zastupljenosti elemenata kreativnosti prema odgojno-obrazovnom području.....	36
Tablica 4. Prikaz odnosa elemenata kreativnosti s obzirom na eksplicitno ili implicitno navođenje u pedagoškoj dokumentaciji.....	37

11. Prilozi

Prilog 1: Popis izvannastavnih aktivnosti

BRO J.	IZVANNASTAVNA AKTIVNOST	OSNOVNA ŠKOLA	KURIKULUMS KO PODRUČJE	RAZREDNA ILI PREDMETNA NASTAVA	ELEMENTI KOJI UPUĆUJU NA KREATIVNOST
1.	KOMM UND SPIEL MIT!	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Jezično-komunikacijsko područje	Predmetna nastava	6
2.	Mladi germanisti	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Jezično-komunikacijsko područje	Predmetna nastava	6
3.	COMICS IM DEUTSCHUNTERRICHT	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Jezično-komunikacijsko područje	Predmetna nastava	5
4.	BRETTSPIELE IM DEUTSCHUNTERRICHT	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Jezično-komunikacijsko područje	Predmetna nastava	4
5.	INA – English book club	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Jezično-komunikacijsko područje	Predmetna nastava	9
6.	EKO GRUPA	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	7
7.	Domaćinstvo	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	3
8.	Klub mladih tehničara	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Prirodoslovno područje	Predmetna nastava	8
9.	Digitalni alati	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Tehničko i informatičko područje	Predmetna nastava	6
10.	Filmska družina	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Tehničko i informatičko područje	Razredna nastava	9
11.	Biblijska grupa	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Društveno – humanističko područje	Razredna nastava	10
12.	Radosne vijesti	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Društveno – humanističko područje	Nije navedeno u pedagoškoj	8

				dokumenta ciji	
13.	Vjeronaučna olimpijada	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	5
14.	Društvene igre	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Društveno – humanističko područje	Razredna nastava	8
15.	Radionica Učiti kako učiti	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	3
16.	Mali pjevački zbor	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	5
17.	Veliki pjevački zbor	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	7
18.	Recitatorsko-ritmička skupina	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	6
19.	Glazbeno-scenska grupa	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumentaciji	12
20.	Likovna skupina	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumentaciji	7
21.	Literarna skupina	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	8
22.	Mali kreativci	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	7
23.	Umjetnost - poezija	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	5
24.	Dramska grupa	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	7
25.	Dramska družina viših razreda	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVIĆA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	5
26.	Novinarska družina	OŠ DON MIHOVILA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	10

		PAVLINOVI ČA			
27.	Naši literarci	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVI ČA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	8
28.	Instrumentalna skupina	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVI ČA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	7
29.	Likovna radionica	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVI ČA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	12
30.	Školsko sportsko društvo „GUSAR“	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVI ČA	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	3
31.	Univerzalna sportska škola	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVI ČA	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	4
32.	Vježbaonica	OŠ DON MIHOVILA PAVLINOVI ČA	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	5
33.	Bajkoljupci	OŠ „IVO DUGANDŽI Ć-MIŠIĆ“ KOMIN	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	17
34.	Ekologija i ja	OŠ „IVO DUGANDŽI Ć-MIŠIĆ“ KOMIN	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	15
35.	Domaćinstvo	OŠ „IVO DUGANDŽI Ć-MIŠIĆ“ KOMIN	Prirodoslovno područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumenta ciji	4
36.	Medijska skupina	OŠ „IVO DUGANDŽI Ć-MIŠIĆ“ KOMIN	Tehničko i informatičko područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumenta ciji	16
37.	Mala čitaonica	OŠ „IVO DUGANDŽI Ć-MIŠIĆ“ KOMIN	Jezično- komunikacijsko područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumenta ciji	7
38.	Geografska skupina	OŠ „IVO DUGANDŽI Ć-MIŠIĆ“ KOMIN	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	0
39.	Vjeronaučna skupina	OŠ „IVO DUGANDŽI Ć-MIŠIĆ“ KOMIN	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	11

40.	Mladi povjesničari	OŠ „IVO DUGANDŽIĆ-MIŠIĆ“ KOMIN	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	2
41.	Ekološka skupina	OŠ „IVO DUGANDŽIĆ-MIŠIĆ“ KOMIN	Prirodoslovno područje	Predmetna nastava	5
42.	Pjevački zbor	OŠ „IVO DUGANDŽIĆ-MIŠIĆ“ KOMIN	Umjetničko područje	Predmetna nastava	3
43.	Pomladak crvenog križa	OŠ „IVO DUGANDŽIĆ-MIŠIĆ“ KOMIN	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	1
44.	Informatičko-robotička skupina	OŠ „IVO DUGANDŽIĆ-MIŠIĆ“ KOMIN	Tehničko i informatičko područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumentaciji	4
45.	Atletika	OŠ „IVO DUGANDŽIĆ-MIŠIĆ“ KOMIN	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	1
46.	Njemačka skupina	OŠ „IVO DUGANDŽIĆ-MIŠIĆ“ KOMIN	Jezično-komunikacijsko područje	Predmetna nastava	3
47.	Matematička skupina	OŠ „IVO DUGANDŽIĆ-MIŠIĆ“ KOMIN	Matematičko područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumentaciji	4
48.	Mladi tehničari	OŠ „IVO DUGANDŽIĆ-MIŠIĆ“ KOMIN	Tehničko i informatičko područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumentaciji	4
49.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ KULA NORINSKA	Jezično-komunikacijsko područje	Razredna nastava	5
50.	Likovna skupina	OŠ KULA NORINSKA	Umjetničko područje	Razredna nastava	8
51.	Književni klub	OŠ KULA NORINSKA	Jezično-komunikacijsko područje	Predmetna nastava	4
52.	Zbor	OŠ KULA NORINSKA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	3
53.	Stolni tenis	OŠ KULA NORINSKA	Tjelesno zdravstveno područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumentaciji	1

54.	Povijesna grupa	OŠ OPUZEN	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	7
55.	Literarno – novinarska grupa	OŠ OPUZEN	Jezično- komunikacijsko područje	Predmetna nastava	4
56.	Dramska skupina	OŠ OPUZEN	Umjetničko područje	Predmetna nastava	6
57.	Likovna grupa – grupa za estetsko uređenje škole	OŠ OPUZEN	Umjetničko područje	Predmetna nastava	9
58.	Engleski klub	OŠ OPUZEN	Jezično- komunikacijsko područje	Predmetna nastava	11
59.	Mladi tehničari	OŠ OPUZEN	Tehničko i informatičko područje	Predmetna nastava	1
60.	Mladi geografi	OŠ OPUZEN	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	5
61.	Mali čitači	OŠ OPUZEN	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	3
62.	Mali volonteri	OŠ OPUZEN	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	5
63.	Društvene igre	OŠ OPUZEN	Umjetničko područje	Razredna nastava	5
64.	Eko grupa	OŠ OPUZEN	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	7
65.	Vesela svaštaonica	OŠ OPUZEN	Umjetničko područje	Razredna nastava	3
66.	Pjevački zbor	OŠ OPUZEN	Umjetničko područje	Predmetna i razredna nastava	8
67.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ „OTRIĆI- DUBRAVE“	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	8
68.	Likovno-kreativna grupa	OŠ „OTRIĆI- DUBRAVE“	Umjetničko područje	Razredna nastava	8
69.	Mali ekolozi	OŠ „OTRIĆI- DUBRAVE“	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	6
70.	Novinarska skupina	OŠ „OTRIĆI- DUBRAVE“	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	6
71.	Vjeronaučna skupina	OŠ „OTRIĆI- DUBRAVE“	Društveno – humanističko područje	Razredna nastava	9

72.	Dramska družina	OŠ „OTRIČI-DUBRAVE“	Umjetničko područje	Predmetna nastava	2
73.	Mladi geografi	OŠ „OTRIČI-DUBRAVE“	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	3
74.	Robotika	OŠ „OTRIČI-DUBRAVE“	Tehničko i informatičko područje	Predmetna nastava	5
75.	Likovna grupa- Estetsko uređenje	OŠ „OTRIČI-DUBRAVE“	Umjetničko područje	Predmetna nastava	6
76.	Atletika, kros	OŠ „OTRIČI-DUBRAVE“	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	1
77.	Stolni tenis	OŠ „OTRIČI-DUBRAVE“	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	1
78.	Vjeronaučna skupina	OŠ „OTRIČI-DUBRAVE“	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	6
79.	Zbor	OŠ „OTRIČI-DUBRAVE“	Umjetničko područje	Predmetna i razredna nastava	1
80.	Dramska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično-komunikacijsko područje	Razredna nastava	4
81.	Recitatorska grupa	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično-komunikacijsko područje	Razredna nastava	3
82.	Male pletilje	OŠ STJEPANA RADIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	6
83.	Recitatorska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično-komunikacijsko područje	Razredna nastava	5
84.	Lutkarska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	6
85.	Ritmička skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	9
86.	Likovna skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	8
87.	Detektivi kulturne baštine	OŠ STJEPANA RADIĆA	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	10
88.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično-komunikacijsko područje	Razredna nastava	4
89.	Etno skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	4
90.	ORIGAMI	OŠ STJEPANA RADIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	6

91.	Medijska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Tehničko i informatičko područje	Razredna nastava	3
92.	Literarna skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	9
93.	Literarna skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	6
94.	Ekološka skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	6
95.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	3
96.	Mali istraživači	OŠ STJEPANA RADIĆA	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	6
97.	Školski zbor	OŠ STJEPANA RADIĆA	Umjetničko područje	Predmetna i razredna nastava	1
98.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	3
99.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	2
100.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	3
101.	Likovna skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Umjetničko područje	Razredna nastava	7
102.	Novinarska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Predmetna nastava	5
103.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Predmetna nastava	4
104.	Literarno-recitatorska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Predmetna nastava	6
105.	Kultura i civilizacija zemalja engleskog govornog područja	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Predmetna nastava	3
106.	Novinarska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Predmetna nastava	5
107.	Medijska skupina – Engleski jezik	OŠ STJEPANA RADIĆA	Tehničko i informatičko područje	Predmetna nastava	2
108.	Novinarska skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Predmetna nastava	6
109.	Domaćinstvo	OŠ STJEPANA RADIĆA	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	7

110.	Prva pomoć	OŠ STJEPANA RADIĆA	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	2
111.	Povijesna skupina	OŠ STJEPANA RADIĆA	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	7
112.	Dramska skupina iz njemačkog jezika	OŠ STJEPANA RADIĆA	Jezično- komunikacijsko područje	Predmetna nastava	2
113.	Kultura i civilizacija	OŠ STJEPANA RADIĆA	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	0
114.	Robotika	OŠ STJEPANA RADIĆA	Tehničko i informatičko područje	Nije navedeno u pedagoškoj dokumenta ciji	2
115.	Školski zbor	OŠ STJEPANA RADIĆA	Umjetničko područje	Predmetna i razredna nastava	2
116.	Mali nogomet	OŠ STJEPANA RADIĆA	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	1
117.	Mali nogomet	OŠ STJEPANA RADIĆA	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	1
118.	Rukomet	OŠ STJEPANA RADIĆA	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	1
119.	Likovna radionica	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Umjetničko područje	Razredna nastava	5
120.	Kreativna grupa	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Umjetničko područje	Razredna nastava	2
121.	Literarno-recitatorska skupina	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	9
122.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	8
123.	U svijetu engleskog jezika	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	5
124.	Lutkarsko-dramska sekcija	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	8
125.	Kreativna radionica	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Umjetničko područje	Razredna nastava	7
126.	Prirodnjačka grupa “Arancini”	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	7
127.	Bajkaonica	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Jezično- komunikacijsko područje	Razredna nastava	6
128.	Mali zbor	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Umjetničko područje	Razredna nastava	5

129.	Čitateljski klub	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Jezično-komunikacijsko područje	Predmetna nastava	5
130.	U svijetu medija	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Tehničko i informatičko područje	Predmetna nastava	4
131.	Zabavna matematika	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Matematičko područje	Predmetna nastava	7
132.	Šah	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Matematičko područje	Predmetna nastava	2
133.	Školski pjevački zbor	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Umjetničko područje	Predmetna nastava	3
134.	Multimedijalna grupa “Multimedijalci”	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Tehničko i informatičko područje	Predmetna nastava	15
135.	Geografska grupa	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	1
136.	Zabavna geografija	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	2
137.	Maketarstvo i modeliranje	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Umjetničko područje	Predmetna nastava	8
138.	Rukomet - djevojčice	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	0
139.	Školsko sportsko društvo ŠSD–rukomet(ž), atletika(m,ž), kros(m,ž), košarka(m,ž), futsal(m,ž)	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	2
140.	Vjeronaučna olimpijada	OŠ“VLADIM IR NAZOR“ PLOČE	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	3
141.	Dramsko-recitatorska skupina	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Jezično-komunikacijsko područje	Razredna nastava	4
142.	Boćarska skupina	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Tjelesno i zdravstveno područje	Razredna nastava	6
143.	Ekološka skupina	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Prirodoslovno područje	Razredna nastava	7
144.	Likovno-glazbena skupina	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Umjetničko područje	Razredna nastava	4
145.	Stolni tenis	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	4

146.	Nogomet	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Tjelesno i zdravstveno područje	Predmetna nastava	0
147.	Mala likovna radionica	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	2
148.	Robotika	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Tehničko i informatičko područje	Razredna i predmetna nastava	2
149.	Ekološka skupina	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Prirodoslovno područje	Predmetna nastava	8
150.	Mladi Hrvatskog Crvenog križa	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Društveno – humanističko područje	Predmetna nastava	5
151.	Školski zbor	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Umjetničko područje	Razredna i predmetna nastava	4
152.	Školski orkestar	OŠ FRA ANTE GNJEČA STAŠEVICA	Umjetničko područje	Predmetna nastava	5

Prilog 2. Primjerak analize izvannastavne aktivnosti *Filmska družina*

Elementi kurikulumske planiranja i programiranja	Cilj aktivnosti i obrazloženje i cilja	Planirani ishodi učenja	Načini učenja i poučavanja	Načini realizacije aktivnosti (Oblici rada)	Metode učenja i poučavanja	Vrednovanje i samovrednovanje
Naziv izvannastavne aktivnosti	Filmska družina					
Kurikulumske područje kojoj navedena izvannastavna aktivnosti pripada u širem smislu riječi	Tehničko i informatičko područje					
Izvadak iz plana i programa realizacije izvannastavne aktivnosti	Obogatiti filmsku kulturu učenika te utjecati na razvoj odnosa i stvaranja kritičkog	Učenici uključeni u rad Filmske družine sastajat će se jednom tjedno tijekom školske	Suradničko učenje	Timski rad	Metoda praktičnog rada, projektna nastava	Rad i angažman učenika pratiće se i vrednovati formativno, a

	<p>stava učenika prema filmu, upoznati ih s osnovnim elementima filmskog stvaralaštva te ih osposobiti za izradu i montažu autorskog filmskog djela;</p> <p>Pohađanje m radionica Filmske družine, učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> · upoznati pojam animiranog, dokumentarnog i igranog filma · upoznati različite tehnike izrade i montaže animiranog i igranog filma · usvojiti osnove izrade i montaže animiranog filma tehnikom stop animacije · izraditi autorski animirani film · izraditi reklamni spot u okviru školskog projekta · razvijati sposobnost promatranja i zapažanja 	<p>godine 2021./2022 . Na radionicama će putem projektne nastave i praktičnog rada upoznati tehnike izrade i montaže animiranog i igranog filma.</p> <p>Izrađivat će prigodne filmove tehnikom stop animacije te će za potrebe školskog projekta snimiti promotivni video (reklamu). S uspješnim se uradcima planira sudjelovanje na Reviji hrvatskog filmskog stvaralaštva djece.</p>				<p>uspješnost projektnih aktivnosti očitovat će se u filmskim uradcima družine i sudjelovanjem na natjecanjima.</p>
--	--	--	--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> · razvijati točnost, upornost, strpljivost, pažnju, urednost i smirenost · razvijati smisao za sistematičnost · razviti svijest za vrijednost kolektivnog rada i uspjeha · razvijati stvaralačke sposobnosti 					
1.1. Razvoj divergentnog mišljenja	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.2. Kreativnost	Da: "razvijati stvaralačke sposobnosti"	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.3. Kritičko razmišljanje	Da: "razvoj odnosa i stvaranja kritičkog stava učenika prema filmu"	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
2.1. Razvoj učenikove osobnosti	Da: "razvijati sposobnost promatranja i zapažanja, razvijati točnost, upornost, strpljivost, pažnju, urednost i smirenost"	Ne	Da: "suradničko učenje"	Da: "timski rad"	Da: "metoda praktičnog rada, projektna nastava"	Da: "uspješnost projektnih aktivnosti očitovat će se u filmskim uradcima družine"
2.2. Razvoj originalnosti	Da: "izraditi autorski animirani film, izraditi reklamni spot u okviru školskog projekta"	Da: "izrađivat će prigodne filmove tehnikom stop animacije te će za potrebe školskog projekta snimiti"	Da: "suradničko učenje"	Da: "timski rad"	Da: "metoda praktičnog rada, projektna nastava"	Da: "uspješnost projektnih aktivnosti očitovat će se u filmskim uradcima družine"

		promotivni video (reklamu)"				
2.3. Razvoj fleksibilnosti	Da: "upoznati različite tehnike izrade i montaže filma, usvojiti osnove izrade i montaže animiranog filma tehnikom stop animacije"	Da: "upoznati tehnike izrade i montaže"	Da: "suradničko učenje"	Da: "timski rad"	Da: "metoda praktičnog rada, projektna nastava"	Ne
2.4. Razvoj fluentnosti	Ne	Ne	Da: "suradničko učenje"	Da: "timski rad"	Da: "metoda praktičnog rada, projektna nastava"	Ne
2.5. Razvoj elaboracije	Da: "izraditi autorski animirani film, izraditi reklamni spot u okviru školskog projekta"	Ne	Da: "suradničko učenje"	Da: "timski rad"	Da: "metoda praktičnog rada, projektna nastava"	Da: "uspješnost projektnih aktivnosti očitovat će se u filmskim uradcima družine"
2.6. Razvoj rizičnosti	Da: "izraditi autorski animirani film, izraditi reklamni spot u okviru školskog projekta"	Da: "izrađivat će prigodne filmove tehnikom stop animacije te će za potrebe školskog projekta snimiti promotivni video (reklamu)"	Da: "suradničko učenje"	Da: "timski rad"	Da: "metoda praktičnog rada, projektna nastava"	Da: "uspješnost projektnih aktivnosti očitovat će se u filmskim uradcima družine"
2.7. Razvoj složenosti	Da: "razvijati smisao za sistematičnost"	Ne	Da: "suradničko učenje"	Da: "timski rad"	Da: "metoda praktičnog rada, projektna nastava"	Ne
2.8. Razvoj znatiželje	Ne	Ne	Da: "suradničko učenje"	Da: "timski rad"	Da: "metoda praktičnog rada,	Ne

					projektna nastava”	
2.9. Razvoj u pokretljivosti u reakcijama na vanjske doživljaje i situacije	Da: “razviti svijest za vrijednost kolektivnog rada i uspjeha”	Ne	Da: “suradničko učenje”	Da: “timski rad”	Da: “metoda praktičnog rada, projektna nastava”	Ne
2.10. Razvoj fine motorike	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
3.1. Razvoj mašte	Ne	Ne	Ne	Ne	Da: “metoda praktičnog rada, projektna nastava”	Da: “uspješnost projektnih aktivnosti očitovat će se u filmskim uradcima družine”

12. Sažetak

Doprinos izvannastavnih aktivnosti u razvoju kreativnosti učenika osnovnih škola

Kao osobina i proces, kreativnost ima veliku važnost u odgoju i obrazovanju djeteta. Ideja kreativnosti danas podrazumijeva razmišljanje „izvan okvira“, pokušaj prevladavanja granica mišljenja, djelovanja i stvaralaštva. Implementiranje kreativnih oblika i metoda rada u odgojno-obrazovni proces nije jednostavan zadatak. Stoga, jedan od načina implementacije kreativnosti u odgojno-obrazovni kontekst se pokušava provoditi kroz organizaciju, planiranje i realizaciju izvannastavnih aktivnosti. Izvannastavne aktivnosti prostor su u kojem se dopire do učenika, do njihovih želja i sposobnosti. Ovaj diplomski rad strukturiran je i osmišljen kao teorijsko-empirijski rad. Osnovni cilj ovog desk-istraživanja bio je ispitati zastupljenost elemenata i odrednica kreativnosti u osnovnoškolskim izvannastavnim aktivnostima te moguća rješenja i postupci kojima bi se pojavnost kreativnosti u ovim aktivnostima mogla povećati. Provedena analiza pedagoške dokumentacije imala je za cilj utvrditi sličnosti i razlike izvannastavnih aktivnosti osam osnovnih škola na području Doline Neretve prema kriteriju uključenosti elemenata koji upućuju na mjesto i ulogu kreativnosti u planiranju izvannastavnih aktivnosti. Planiranje, organiziranje i realiziranje izvannastavnih aktivnosti složen je proces u kojem je pažnju potrebno posvetiti velikom broju čimbenika, a kreativnost je jedna od njih. Na ispravnu primjenu kreativnosti u odgojno-obrazovnom radu utječu nastavnici, pozitivno školsko ozračje, a između ostalog i vrsta izvannastavne aktivnosti. Kreativno promišljanje i djelovanje pomaže učeniku u cjelovitom odgoju i obrazovanju. Prepoznaje se implicitno ili eksplicitno u metodama i oblicima rada, aktivnostima i sadržajima. U okviru izvannastavnih aktivnosti, učenik otkriva vlastite sposobnosti i vještine koje može potencijalno razvijati.

Ključne riječi: *kreativnost, kreativnost u odgojno-obrazovnom radu, osnovna škola, izvannastavne aktivnosti, planiranje izvannastavnih aktivnosti*

13. Summary

The contribution of extracurricular activities in the development of creativity of elementary school students

As a trait and process, creativity is of great importance in the upbringing and education of a child. The idea of creativity today implies thinking "outside the box", an attempt to overcome the limits of thought, action and creativity. Implementing creative forms and methods of work in the educational process is not a simple task. Therefore, one of the ways of implementing creativity in the educational context is to try to implement it through the organization, planning and implementation of extracurricular activities. Extracurricular activities are a space where students are reached, their desires and abilities. This graduation work is structured and designed as a theoretical-empirical work. The main goal of this desk-research was to examine the representation of elements and determinants of creativity in elementary school extracurricular activities and possible solutions and procedures that could increase the appearance of creativity in these activities. The analysis of pedagogical documentation aimed to determine the similarities and differences of the extracurricular activities of eight elementary schools in the Neretva Valley according to the criterion of the inclusion of elements that indicate the place and role of creativity in the planning of extracurricular activities. Planning, organizing and implementing extracurricular activities is a complex process in which attention must be paid to a large number of factors, and creativity is one of them. The correct application of creativity in educational work is influenced by teachers, a positive school atmosphere, and among other things, the type of extracurricular activity. Creative thinking and action helps the student in complete upbringing and education. It is recognized implicitly or explicitly in methods and forms of work, activities and contents. In the framework of extracurricular activities, the student discovers his own abilities and skills that he can potentially develop.

Key words: creativity, creativity in educational work, elementary school, extracurricular activities, planning extracurricular activities